

**ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2025 РІК**

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
СПИСОК ВИКОНАВЦІВ	3
I. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2025 РІК.....	4
II. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	23
1. Географічне розташування та кліматичні особливості території	23
2. Атмосферне повітря.....	27
3. Водні ресурси.....	32
4. Земельні ресурси та ґрунти.....	38
5. Біологічне та ландшафтне різноманіття.....	40
6. Смарагдова мережа	45
7. Відходи	47
8. Демографічна ситуація та стан здоров'я населення.....	51
III. ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	56
IV. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ	59
V. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ.....	64
VI. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ	72
VII. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ.....	76
VIII. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	77
IX. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ІНФОРМАЦІЇ.....	78

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі планування.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Сталий розвиток регіону можливий лише за умови поєднання заходів спрямованих на економічне зростання регіону із зусиллями, які направлені на збереження довкілля.

В Запорізькій області зосереджена значна кількість підприємств машинобудівної, хімічної, а також важкої промисловості. Отже, екологічний аспект є вкрай важливим для нашого регіону. Це першочергове наскрізне питання, всі інші управлінські рішення повинні з ним узгоджуватись.

Формування взаємоузгодженої та комплексної системи заходів, спрямованих на ефективне розв'язання проблем Запорізького регіону є завданням Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (далі – Програма). Програма є документом державного планування місцевого рівня, який відповідно до пункту 1 статті 2 Закону України від 20.03.2018 № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку» належить до сфери дії цього закону.

Програма є планом дій, проєктом життя області, основою для наповнення бюджетів, яким визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку території.

Необхідно зазначити, що окупація значної частини території області, безпекова ситуація, а також обмеженість статистичної інформації у період дії воєнного стану або стану війни (Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX) унеможливує проведення повного, об'єктивного аналізу та оцінки поточної екологічної та соціально-економічної ситуації.

Список виконавців

Грабчилєва Л.Л.

виконувач обов'язків директора
Департаменту економічного розвитку
і торгівлі облдержадміністрації

Маш'янова Ю.М.

заступник директора департаменту-начальник
управління економічного розвитку та
стратегічного прогнозування Департаменту
економічного розвитку і торгівлі Запорізької
облдержадміністрації
(має сертифікат¹)

Рупчева І.Г.

заступник начальника управління-начальник
відділу аналізу та прогнозування
економічного розвитку управління
економічного розвитку та стратегічного
прогнозування Департаменту економічного
розвитку і торгівлі Запорізької
облдержадміністрації (має сертифікат¹)

Процик Г.А.

начальник відділу стратегічного прогнозування
управління економічного розвитку та
стратегічного прогнозування Департаменту
економічного розвитку і торгівлі Запорізької
облдержадміністрації

---

¹- сертифікат семінару-тренінгу «Проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», проведеного у рамках проєкту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС), що впроваджується за фінансової підтримки Уряду Канади.

I. Зміст та основні цілі Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік

Головною метою Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (далі – Програма) є реалізація заходів, спрямованих на: відбудову та розвиток регіональної економіки (у тому числі відновлення виробничої, критичної, транспортної, соціальної та іншої інфраструктури, підвищення її енергоавтономності); створення сприятливих умов для ведення бізнесу та активізації інвестиційної діяльності; забезпечення сталого людського розвитку шляхом створення безпечних умов та підтримки вразливих верств населення, що опинились у складних життєвих обставинах, у тому числі внаслідок війни.

Досягнення головної мети стане вагомим підґрунтям для спроможності регіональної економіки зберігати стійкість і невразливість до внутрішніх і зовнішніх загроз, стале та збалансоване зростання, яке забезпечить збільшення доходів та зайнятості населення, соціальні гарантії.

Виконання завдань та заходів Програми здійснюватимуться через економічні важелі державного регулювання та шляхом реалізації найбільш пріоритетних проєктів регіонального розвитку та виконання регіональних цільових програм, з урахуванням реальних можливостей залучення різних джерел фінансування, у т.ч. це кошти: державного бюджету України; місцевих бюджетів; міжнародних організацій, зокрема кошти міжнародної технічної допомоги; кошти інвесторів, власні кошти підприємств; кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Проте, враховуючи, що внаслідок широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України 83 % території Запорізької області тимчасово окуповано або перебуває в зоні активних бойових дій (відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, зі змінами), а також зважаючи на вкрай складну економічну та безпекову ситуацію в країні, виконання Програми відбуватиметься в умовах обмеженості ресурсів та спрямоване вперш за все на підтримку найбільш значущих сфер життєдіяльності області.

Водночас, необхідно брати до уваги той факт, що Програма відображає загальні пріоритети розвитку усієї області загалом, без акцентування на конкретних населених пунктах чи територіях, в межах яких існують соціальні, економічні чи екологічні проблеми, які потрібно вирішувати на більш низькому рівні планування, в тому числі на рівні реалізації конкретної планової діяльності.

Для досягнення головної мети Програми визначені завдання та заходи економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (табл. 1).

Основні пріоритети, завдання та заходи Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2024 рік

Таблиця 1

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Промисловий комплекс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення стабільної і безперебійної роботи промислового комплексу області шляхом сприяння вирішенню за участі центральних та місцевих органів виконавчої влади проблемних питань у їх функціонуванні. 2. Відновлення промислового потенціалу області шляхом реалізації запровадженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 № 924 експериментального проекту з заміни зруйнованого внаслідок збройної агресії росії критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) обладнанням (засобами виробництва), отриманими у вигляді гуманітарної допомоги. 3. Створення належних умов для максимальної завантаженості виробничих потужностей підприємств області, сприяння отриманню державних замовлень, зокрема і оборонного призначення. 4. Підтримка проектів щодо: відновлення процесу модернізації та реконструкції діючого виробництва, запровадження енергозберіжних технологій та системного заощадження енергетичних ресурсів на промислових підприємствах області; розвитку альтернативних джерел енергії на підприємствах шляхом впровадження нових потужностей генерації електричної енергії (когенераційних установок, сонячних електростанцій, газотурбінних, газопоршневих установок тощо). 5. Сприяння розвитку імпортозаміщення і реалізації внутрішнього потенціалу у виробництві промислової продукції з метою розширення попиту на вітчизняні товари на внутрішньому ринку та заповнення потенційних ніш на внутрішньому і зовнішньому ринках. 6. Продовження роботи з встановлення втрат промислових підприємств внаслідок знищення та пошкодження їх майна, фінансових активів, упущеної вигоди від неможливості чи перешкод провадження діяльності. Упровадження науково-технічного співробітництва між промисловими підприємствами та науковими установами, вищими навчальними закладами з метою прискореного трансферту створених технологій у виробництво та підготовки кадрів відповідно до потреб галузі промисловості
Агропромисловий комплекс, продовольча безпека	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприяння сільгоспідприємствам, фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції у проведенні своєчасних польових робіт під урожай 2026 року (з урахуванням змінюваності, спрямованості та спеціалізації аграрних підприємств, насамперед, на виробництво високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур). 2. Активна участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо надання фінансової підтримки галузям агропромислового комплексу. 3. Нарощування обсягів виробництва продукції рослинництва (у т.ч. ягідництва, садівництва, виноградарства та непромислового виноробства, овочівництва) для покриття потреб області та можливості її реалізації за межі області, у тому числі на експорт. 4. Сприяння місцевим сільгоспідприємствам у технічному переоснащенні за рахунок часткової компенсації вартості вітчизняного обладнання з державного бюджету, залучення міжнародних грантів та програм.

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Агропромисловий комплекс, продовольча безпека</i>	<p>5. Організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів, робочих нарад з питань організації ефективного ведення рослинництва, надання практичної та методичної допомоги сільськогосподарським виробникам.</p> <p>6. Збільшення виробництва тваринницької продукції шляхом нарощування поголів'я, зокрема корів, а також кіз та овець, у тому числі за рахунок державної підтримки відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 № 918 «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції» (зі змінами).</p> <p>7. Сприяння діяльності фермерських господарств, зокрема, сімейних фермерських господарств, підтримка фермерів, у тому числі молодих.</p> <p>8. Фіксація фактів та подальше проведення моніторингу пошкоджень та/або руйнувань товарно-матеріальних цінностей суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, завданої шкоди земельному фонду області, а також проведення підрахунку необхідного фінансування на його відновлення.</p> <p>9. Збереження наявного фонду меліоративних систем, запобігання розкраданню та руйнації, прискорення передачі меліоративних систем у комунальну власність територіальних громад районів; впровадження вологозберігаючих енергозощаджуючих технологій обробітку ґрунту.</p> <p>10. Забезпечення активної комунікації (наради, робочі зустрічі тощо) з виробниками продуктів харчування, переробки продуктів сільськогосподарського виробництва задля вирішення проблемних питань харчопереробної галузі, задоволення внутрішніх та експортних потреб країни в продукції агропромислового комплексу.</p> <p>11. Збереження потужностей по виробництву основних продуктів харчування за рахунок впровадження додаткових джерел генерації електроенергії.</p> <p>12. Розвиток мікро та малого підприємництва з виробництва продовольства шляхом залучення міжнародних грантів та програм.</p> <p>13. Сприяння участі підприємств агропромислового комплексу у виставко-ярмаркових заходах регіонального, державного та міжнародного рівня для підвищення конкурентоспроможності та виходу продукції сільськогосподарських товаровиробників області на зовнішні ринки збуту</p>
<i>Зовнішньоекономічна та інвестиційна політика</i>	<p>1. Актуалізація інформації щодо діючих грантових програм та проєктів з метою залучення до них територіальних громад, підприємців та громадських організацій області, висвітлення їх на інтернет-ресурсах та офіційних сторінках обласної державної адміністрації в соціальних мережах.</p> <p>2. Залучення коштів міжнародних організацій для здійснення заходів із відновлення та соціально-економічного розвитку області (зокрема у рамках реалізації проєктів, що впроваджуються Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), Програмою розвитку ООН тощо), у тому числі шляхом: супроводу та методичної допомоги бенефіціарам проєктів області в рамках постанови Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги»; надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги зацікавленим суб'єктам регіонального розвитку в реалізації програм та проєктів міжнародної технічної допомоги; укладання відповідних міжнародних меморандумів про співпрацю з обласною державною адміністрацією.</p> <p>3. Супроводження реалізації інвестиційних проєктів та програм, публічних інвестиційних проєктів, за рахунок залучення іноземних інвестицій, коштів міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій, інших коштів, не заборонених чинним законодавством.</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Зовнішньоекономічна та інвестиційна політика</i>	<p>4. Поширення інформації про потенціал та експортні можливості підприємств регіону, а також потреби області у відновленні та розвитку серед організацій з підтримки та розвитку торгівлі іноземних країн, дипломатичних установ іноземних країн, акредитованих в Україні, посольств України за кордоном, та під час проведення ділових зустрічей, засідань за круглим столом, конференцій та інших заходів за участю представників ділових кіл;</p> <p>5. Проведення семінарів, конференцій, засідань за круглим столом та інших інформаційних заходів з питань торговельно-економічного співробітництва, та зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, із залученням представників компаній-експортерів області.</p> <p>6. Сприяння суб'єктам господарювання області в участі у міжнародних та міжрегіональних виставково-ярмаркових заходах для налагодження та подальшого розгортання зовнішньоекономічних зв'язків із суб'єктами підприємницької діяльності з інших країн світу</p>
<i>Енергозбереження та енергоефективність</i>	<p>1. Продовження проведення робіт із забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору, відновлення пошкоджень об'єктів енергетичної інфраструктури внаслідок збройної агресії росії.</p> <p>2. Забезпечення розвитку розподіленої генерації (вітрової, сонячної енергетики, когенераційних установок, тощо), збільшення частки потужностей альтернативних джерел енергії.</p> <p>3. Вжиття заходів щодо впровадження енергозберігаючих технологій та використання альтернативних видів енергозабезпечення на підприємствах реального сектору економіки області.</p> <p>4. Впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах житлового фонду, соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах усіх форм власності, що провадять свою діяльність на території області.</p> <p>5. Продовження роботи з реалізації заходів впровадження систем енергетичного менеджменту та моніторингу споживання енергоресурсів бюджетними закладами</p>
<i>Транспортна інфраструктура</i>	<p>1. Належна організація та оптимізація маршрутної мережі міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування відповідно до адміністративно-територіального устрою та потреб громад.</p> <p>2. Залучення інвестицій, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій у розвиток в області транспортно-логістичної системи усіх видів транспорту в області.</p> <p>3. Підвищення ефективності та якості надання транспортних послуг усіма видами транспорту, у тому числі шляхом адаптації транспортних засобів до послуг людей з обмеженими фізичними можливостями;</p> <p>4. Забезпечення експлуатаційного утримання підконтрольної мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення в належному технічному стані.</p> <p>5. Термінове усунення аварійних ситуацій, які виникли в результаті руйнування автомобільних доріг та інженерних споруд внаслідок бойових дій, та своєчасне виконання робіт за потребами, зверненнями військових підрозділів.</p> <p>6. Забезпечення під'їзду до медичних закладів під час евакуації поранених, до соціально важливих об'єктів загальнодержавного значення, підвезення гуманітарної допомоги мешканцям прифронтових районів тощо.</p> <p>7. Реалізація заходів з безпеки руху, у тому числі шляхом влаштування дорожньої розмітки, заміни та встановлення дорожніх знаків тощо;</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Транспортна інфраструктура	<p>8. Залучення необхідних ресурсів на проведення реконструкції, капітального та поточного ремонтів на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення та на вулицях і дорогах комунальної власності у населених пунктах області.</p> <p>9. Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, спрямованих на розвиток та належне експлуатаційне утримання стану автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення</p>
Житлово-комунальне господарство та житлова політика	<p>1. Захист об'єктів життєзабезпечення населення (теплопостачання, централізоване водопостачання та централізоване водовідведення), від пошкоджень внаслідок збройної агресії з боку росії.</p> <p>2. Забезпечення безперебійного тепло,- водопостачання та водовідведення, стабільної роботи житлово-комунального господарства області в зимових умовах, здійснення контролю за аварійною ситуацією на інженерних мережах в умовах воєнного стану.</p> <p>3. Сприяння своєчасному та якісному виконанню планових робіт з реконструкції і модернізації систем централізованого водопостачання та водовідведення із застосуванням сучасних енергозберігаючих технологій, першочергове відновлення об'єктів, які постраждали внаслідок збройної агресії.</p> <p>4. Створення резервних запасів матеріалів, обладнання, палива, установок очищення води у підприємствах області, які надають послуги з централізованого водопостачання, водовідведення та теплопостачання.</p> <p>5. Здійснення моніторингу стану надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна відповідно до вимог постанов Кабінету Міністрів України: від 21.04.2023 № 381 «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «Відновлення», зі змінами, та від 30.05.2023 № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна», зі змінами.</p> <p>6. Забезпечення житлом мешканців пошкоджених багатоквартирних будинків, у тому числі шляхом вирішення питання фінансування відновлення багатоквартирних будинків, пошкоджених внаслідок ракетних обстрілів.</p> <p>7. Забезпечення житлового будівництва (перепрофілювання, реконструкція під житло наявних будівель), у тому числі для внутрішньо переміщених осіб, та залучення для цього необхідних ресурсів з державного, місцевого бюджетів та коштів міжнародної технічної допомоги</p>
Підтримка підприємництва, розширення сфери та підвищення якості надання адміністративних послуг	<p>1. Реалізація заходів Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2025-2027 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 14.11.2024 № 965), зокрема у рамках якої забезпечити:</p> <p><i>надання підтримки</i>, у тому числі прямої фінансової, суб'єктам малого та середнього підприємництва, підприємцям-початківцям (стартапи), спрямованої на активізацію підприємницької діяльності, стимулювання створення робочих місць (за рахунок коштів обласного бюджету в обсязі 9 млн грн);</p> <p><i>розширення сфери</i> впровадження в області державної програми «Зроблено в Україні», зокрема за програмами «Доступні кредити 5-7-9 %», «ЄРобота» («Надання грантів для створення або розвитку власного бізнесу», «Грантова програма для ветеранів та членів їх сімей» тощо), «Національний кешбек» та інших програм.</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<i>Підтримка підприємництва, розширення сфери та підвищення якості надання адміністративних послуг</i>	<p>2. Сприяння участі суб'єктів господарювання у міжнародних програмах підтримки підприємницької діяльності, у тому числі шляхом просування спеціалізованих інформресурсів для бізнесу у соціальних мережах та месенджерах, випуску бізнес-дайджестів для підприємців області.</p> <p>3. Розвиток інструментів та мережі комунікацій між владою та бізнесом, у тому числі шляхом: <i>організації та проведення</i> онлайн зустрічей у рамках регіональної платформи «Діалог влади і бізнесу»; <i>забезпечення</i> сталого зворотного зв'язку між суб'єктами підприємництва, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у рамках діяльності обласної Ради підприємців; <i>надання</i> інформаційно-консультативної допомоги органам місцевого самоврядування з розвитку системи надання адміністративних послуг, що дозволить забезпечити потреби споживачів у якісних адміністративних послугах.</p> <p>4. Реалізація заходів обласної програми з підтримки ЦНАП, зокрема у рамках якої забезпечити: <i>супроводження</i> діяльності першого в області Дія.Центру; <i>сприяння</i> безбар'єрному доступу в приміщеннях ЦНАП, у тому числі шляхом розроблення та реалізації комплексного проєкту для програм міжнародної технічної допомоги із запровадження елементів безбар'єрності; <i>підвищення</i> рівня цифровізації ЦНАП, насамперед шляхом придбання за допомоги міжнародних партнерів комп'ютерного обладнання та інформаційних систем задля оптимізації роботи адміністраторів ЦНАП; <i>поліпшення</i> матеріально-технічної бази ЦНАП за рахунок державного та місцевого бюджетів, коштів міжнародних партнерів</p>
<i>Грошові доходи населення та ринок праці</i>	<p>1. Створення умов щодо сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі шляхом реалізації заходів Програми зайнятості населення Запорізької області на 2024-2026 роки, затвердженої розпорядженням голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 18.03.2024 № 136.</p> <p>2. Сприяння працевлаштуванню населення області, яке його потребує, у тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб, зареєстрованих у філіях обласного центру зайнятості та їх структурних підрозділах.</p> <p>3. Сприяння адаптації демобілізованих військовослужбовців, ветеранів війни до умов сучасного ринку праці та реінтеграції їх в систему реальних трудових відносин, у тому числі сприяння розвитку підприємницької ініціативи шляхом надання грантів на розвиток бізнесу.</p> <p>4. Надання роботодавцям компенсації: витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій; витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за працевлаштування громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.</p> <p>5. Підвищення трудової мобільності та забезпечення організації професійного навчання безробітних громадян під конкретне замовлення роботодавців з подальшим працевлаштуванням, у тому числі шляхом отримання ваучера на навчання та підвищення кваліфікації.</p> <p>6. Підготовка робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці.</p> <p>7. Організація громадських, суспільно корисних та інших робіт тимчасового характеру для додаткового стимулювання мотивації до праці (розпорядження голови облдержадміністрації від 17.11.2022 № 518 «Про організацію суспільно корисних робіт»).</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Грошові доходи населення та ринок праці</i>	<p>8. Надання громадянам, які шукають роботу, з урахуванням потреб ринку праці області, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послуг з використанням сучасних інформаційних технологій, спрямованих на активізацію зусиль шукачів роботи у працевлаштуванні та професійному самовизначенні.</p> <p>9. Здійснення заходів, спрямованих на недопущення використання найманої праці без належного оформлення трудових відносин та легалізація «тіньової» зайнятості населення.</p> <p>10. Вжиття заходів щодо своєчасної і в повному обсязі виплати заробітної плати та недопущення заборгованості з неї, серед яких.</p> <p>11. Забезпечення контролю за дотриманням роботодавцями законодавства у сфері оплати праці.</p> <p>12. Проведення соціального діалогу під час засідань обласної та територіальних комісій з питань погашення заборгованості з заробітної плати (грошового забезпечення) та соціальних виплат, додержання мінімальних гарантій в оплаті праці та легалізації заробітної плати з метою прийняття консолідованих рішень зі зменшення боргів на підприємствах області.</p> <p>13. Активізації роботи із центральними органами виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають розташовані на території області підприємства-боржники, щодо сприяння погашенню заборгованості з заробітної плати перед працівниками цих підприємств</p>
<i>Соціальний захист населення, у тому числі внутрішньо переміщених осіб</i>	<p>1. Формування системи надання соціальних послуг відповідно до потреб населення, у тому числі шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг.</p> <p>2. Забезпечення соціального захисту сімей з дітьми, малозабезпечених верств населення, осіб з інвалідністю, та інших пільгових категорій громадян, у тому числі шляхом виконання заходів Цільової програми соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004).</p> <p>3. Забезпечення своєчасності призначення та виплати житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу.</p> <p>4. Забезпечення реабілітаційними заходами дітей з інвалідністю.</p> <p>5. Забезпечення надання державних гарантій для осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи (компенсації, допомоги, санаторно-курортне лікування, безкоштовні ліки тощо), відповідно до чинного законодавства, військовослужбовцям та звільненим з військової строкової служби.</p> <p>6. Забезпечення виплати матеріальної допомоги відповідно до положення про надання матеріальної допомоги окремим категоріям громадян на лікування, вирішення соціально-побутових проблем тощо.</p> <p>7. Забезпечення належного функціонування мережі інтернатних закладів системи соціального захисту населення, здійснення в них поточних, капітальних ремонтів та реконструкції, виконання протипожежних заходів.</p> <p>8. Забезпечення впровадження програмного забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери в частині призначення, нарахування та виплати різних видів державної допомоги.</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<p><i>Соціальний захист населення, у тому числі внутрішньо переміщених осіб</i></p>	<p>9. Сприяння адаптації та подальшій інтеграції ВПО, забезпечення повного їх доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, у тому числі шляхом виконання заходів Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб у Запорізькій області на період 2025-2026 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1003), серед яких:</p> <p><i>забезпечення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> призначення, нарахування та виплати допомоги ВПО на проживання із застосуванням програмного забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; належного облаштування місць компактного проживання внутрішньо переміщених осіб; <p><i>надання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації внутрішньо переміщеним особам; соціальної та/або психологічної підтримки внутрішньо переміщеним особам; <i>сприяння</i> розвитку підприємницької ініціативи внутрішньо переміщених осіб шляхом їх залучення до отримання грантів на започаткування та розвиток бізнесу. <p>10. Виконання планових показників з надходження до бюджету Пенсійного фонду України коштів, адміністрування яких здійснюють органи Пенсійного фонду України.</p> <p>11. Забезпечення своєчасного і у повному обсязі фінансування виплати (перерахунку) пенсій, щомісячного грошового утримання суддям у відставці, страхових виплат, соціальних послуг, житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу.</p> <p>12. Здійснення контролю за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України та інших коштів, призначених для виплати пенсій, щомісячного грошового утримання суддям у відставці, страхових виплат, соціальних послуг, житлових субсидій та пільг в організаціях та установах, що здійснюють їх виплату і доставку;</p> <p>13. Проведення моніторингу:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>погашення заборгованості</i> зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та відновлення страхового стажу застрахованих осіб; <i>відомостей реєстру</i> застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо виявлення ознак використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю; <p>14. Продовження валідації пенсійних справ, оцифрування та валідація справ про страхові виплати потерпілих від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;</p> <p>15. Розширення електронного документообігу при наданні послуг громадянам у сфері пенсійного забезпечення;</p> <ul style="list-style-type: none"> популяризація використання електронних сервісів Пенсійного фонду України та електронних документів з Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Портал Дія»

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Підтримка ветеранів та членів їхніх сімей	<p>1. Реалізація комплексу заходів з підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, полонених військовослужбовців України, у тому числі в рамках виконання Цільової програми соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004), зокрема забезпечення виплат:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>пільг</i> на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу ветеранам війни та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; <i>щомісячної грошової допомоги</i> Захисникам та Захисницям України, яким встановлено статус особи з інвалідністю внаслідок війни; <i>разової грошової допомоги</i> колишнім військовополоненим із числа військовослужбовців Сил оборони України та демобілізованим особам, які перебували в полоні. <p>2. Створення належних умов життєдіяльності та надання соціальної підтримки ветеранам війни, членам їх сімей та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», у тому числі шляхом надання послуг професійної адаптації, грантової підтримки на відкриття та розвиток власної справи.</p> <p>3. Надання спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації та психологічної підтримки ветеранам війни та членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, полонених військовослужбовців України та осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.</p> <p>4. Створення в області ветеранського простору «VETERAN PRO» – багатофункціонального безбар'єрного закладу для реінтеграції ветеранів війни, інформаційно-консультаційної підтримки, організації їх реабілітації та адаптації, з подальшим поширенням відкриття відповідних центрів у територіальних громадах області.</p> <p>5. Подальше впровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя: підготовка на базі Центру ветеранського розвитку фахівців за напрямом «Організація роботи фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб (помічників ветерана)», забезпечення їх діяльності.</p> <p>6. Розроблення та впровадження онлайн-платформи «Книга пам'яті».</p> <p>7. Проведення заходів із вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України</p>
Система охорони здоров'я	<p>1. Забезпечення надання мешканцям області доступної якісної безперервної медичної допомоги з урахуванням складу груп населення в умовах воєнного стану (військовослужбовці, поранені, ВПО, особи, які потребують реабілітації та паліативної допомоги).</p> <p>2. Відновлення закладів охорони здоров'я області, пошкоджених під час військової агресії РФ, у тому числі реконструкція лікувального корпусу КНП «Міська лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги» ЗМР.</p> <p>3. Поліпшення матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних закладів області (придбання медичного обладнання, автотранспорту, медикаментів, проведення модернізації та ремонтних робіт, зокрема: реконструкція відділення обласного центру реабілітації в КНП «Обласний клінічний заклад психоневрологічної допомоги та соціально значущих хвороб» ЗОР та будівлі поліклініки КНП «Запорізька обласна клінічна лікарня» ЗОР, капітальний ремонт гематологічного відділення КНП «Запорізька обласна клінічна дитяча лікарня» ЗОР) та забезпечення безпекових умов.</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<i>Система охорони здоров'я</i>	<p>4. Розширення можливостей контракування нових пакетів Національної служби здоров'я України (зокрема за пакетами медичних послуг: «Супровід і лікування дорослих та дітей з психічними розладами на первинному рівні медичної допомоги», «Реабілітаційна допомога дорослим та дітям у стаціонарних умовах») і збільшення обсягів надання медичних послуг.</p> <p>5. Забезпечення надання якісних та доступних медичних послуг вагітним, роділлям, породіллям, новонародженим. Здійснення розширеного неонатального скринінгу, впровадження допоміжних репродуктивних технологій.</p> <p>6. Створення умов для профілактики інфекційних та неінфекційних хвороб, забезпечення імунізації населення в громадах області відповідно до Календаря профілактичних щеплень.</p> <p>7. Здійснення заходів щодо раннього виявлення та лікування хворих на туберкульоз, онкологічні захворювання.</p> <p>8. Забезпечення тестування на ВІЛ пацієнтів з групи ризику та за медичними показаннями, впровадження доконтактної та постконтактної профілактики ВІЛ-інфекції.</p> <p>9. Реорганізація служби екстреної (швидкої) медичної допомоги відповідно до вимог Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги.</p> <p>10. Реформування служби медико-соціальної експертизи в закладах охорони здоров'я області.</p> <p>11. Подальший розвиток мережі закладів охорони здоров'я, які надають реабілітаційну допомогу.</p> <p>12. Впровадження діючих програм з психічного здоров'я та психосоціальної допомоги населенню, зокрема реалізація Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та проєкту «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги» та інших.</p> <p>13. Збереження кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в умовах воєнного стану, у тому числі шляхом створення належних умов праці та соціально-побутових умов для медичних працівників (у тому числі: працевлаштування та забезпечення своєчасної виплати заробітної плати).</p> <p>14. Розвиток громадського здоров'я в області та сприяння здоровому способу життя, у тому числі шляхом: <i>проведення</i> просвітницької роботи серед різних верств населення області щодо пропаганди здорового способу життя, профілактики, діагностики та ефективного лікування певних захворювань; <i>вжиття оперативних заходів</i>, необхідних для забезпечення захисту здоров'я населення, що застосовуються у разі наявності потенційних ризиків для здоров'я та епідеміологічного благополуччя населення</p>
<i>Освіта</i>	<p>1. Виконання заходів Програми розвитку освіти Запорізької області на 2023-2025 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 22.02.2023 № 101, із змінами).</p> <p>2. Створення безпечового середовища у закладах освіти (відкриття класів безпеки для проведення занять, послідовне дооблаштування фонду захисних споруд цивільного захисту відповідно до вимог чинного законодавства, у тому числі за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування умов у закладах загальної середньої освіти).</p> <p>3. Продовження впровадження реформи шкільного харчування, у тому числі у рамках виконання завдань Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 № 990-р, зокрема проведення капітального ремонту приміщення для облаштування «Фабрики-кухні» Запорізької області.</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<i>Освіта</i>	<p>4. Забезпечення безкоштовним харчуванням учнів 1-4 класів та дітей пільгових категорій 5-11 класів (зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах (групах), дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» тощо).</p> <p>5. Реалізація завдань, пов'язаних із проведенням в безпекових умовах національного мультипредметного тесту.</p> <p>6. Відновлення, модернізація матеріально-технічної та навчальної баз закладів освіти відповідно до сучасних вимог, у тому числі шляхом реалізація реформи «Нова українська школа».</p> <p>7. Обладнання осередків викладання навчального предмета «Захист України»; розвиток сучасних напрямків позашкільної освіти з урахуванням бажань і потреб дітей, зокрема створення гуртків військово-патріотичного та національно-патріотичного спрямування.</p> <p>8. Створення умов для виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти, розширення мережі інклюзивних класів, груп;</p> <p>9. Підтримка обдарованих дітей та молоді.</p> <p>10. організація регулярного підвезення дітей та педагогічних працівників до закладів освіти;</p> <p>11. Організація та сприяння діяльності шкільних літніх та зимових таборів системи освіти, насамперед для дітей з тимчасово окупованих територій та обдарованих дітей з метою покращення якості знань, їх психоемоційного стану тощо.</p> <p>12. Розвиток спортивно-масової роботи та фізичної культури: формування інфраструктури сучасних і привабливих спортивних споруд на базі закладів освіти, масове залучення учнівської молоді до рухової активності.</p> <p>13. Вжиття заходів щодо забезпечення психологічної стійкості здобувачів освіти, зокрема шляхом: <i>організації</i> та проведення у закладах освіти області просвітницьких та інтерактивних заходів зі збереження ментального здоров'я з метою відновлення та зміцнення здоров'я учнів; <i>проведення</i> навчання з надання першої психологічної допомоги педагогів та практичних психологів;</p> <p>14. Подальша імплементація Стратегічного плану розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти Запорізької області до 2027 року, зокрема приведення системи регіонального замовлення на підготовку кадрів у відповідність до вимог регіонального ринку праці, запитів роботодавців, структурних змін в економіці області та інформатизації суспільних відносин.</p> <p>15. Сприяння здобуттю професійної підготовки за дуальною формою освіти, розширення видів підготовки робітничих кадрів за даною формою освіти.</p> <p>16. Сприяння науково-інноваційній співпраці промислових підприємств з вищими навчальними закладами, науковими організаціями щодо питань впровадження перспективних науково-технічних розробок у виробництво</p>
<i>Розвиток фізичної культури і спорту</i>	<p>1. Виконання завдань і заходів Цільової програми розвитку фізичної культури і спорту в Запорізькій області на 2022-2026 роки (рішення обласної ради від 16.12.2021 № 39, зі змінами).</p> <p>2. Забезпечення належного функціонування та розвитку мережі закладів фізичної культури і спорту, та розвитку інклюзивної спортивної інфраструктури на їх базі, у тому числі повноцінного функціонування КЗ «Запорізька обласна школа вищої спортивної майстерності» ЗОР.</p> <p>3. Оновлення матеріально-технічної бази закладів фізичної культури і спорту (придбання спортивного обладнання та інвентарю), зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл.</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Розвиток фізичної культури і спорту	<p>4. Сприяння розвитку адаптивного спорту – спорту ветеранів, забезпечення системної реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають обмежені фізичні можливості.</p> <p>5. Збільшення рівня охоплення громадян фізичною культурою (у тому числі у рамках мережі центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх») шляхом проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів, конкурсів, фестивалів, спортивних свят за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення.</p> <p>6. Забезпечення розвитку олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту інвалідів та належна підготовка спортсменів, членів збірних команд області, України, які беруть участь у всеукраїнських та міжнародних змаганнях.</p> <p>7. Надання фінансової підтримки за рахунок коштів обласного і місцевих бюджетів, зокрема на відзначення та заохочення спортсменів та їх тренерів, діячів фізичної культури та спорту</p>
Підтримка сімей, дітей та молоді	<p>1. Забезпечення своєчасного виявлення та ефективної соціальної реабілітації дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, з метою попередження дитячої безпритульності та бездоглядності, недопущення вилучення з біологічної родини таких дітей, у тому числі із числа внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>2. Реалізація проєкту «Родина для кожної дитини: розвиток сімейного патронату» спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), БО «Партнерство «Кожній дитині», службами у справах дітей територіальних громад, центрами надання соціальних послуг, регіональними центрами соціальних служб.</p> <p>3. Повернення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, евакуйованих (переміщених) за межі України у складі закладів та влаштування їх в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, під опіку/піклування громадян України.</p> <p>4. Встановлення статусу дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;</p> <p>5. Організація та проведення навчань для: <i>прийомних батьків</i> та батьків-вихователів, патронатних вихователів, кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, усиновлювачі, патронатні вихователі; <i>спеціалістів закладів</i> щодо здійснення соціальної роботи з різними категоріями населення;</p> <p>6. Вжиття комплексних заходів щодо забезпечення психологічної стійкості населення області та внутрішньо переміщених осіб;</p> <p>7. Забезпечення належної організації відзначення в області Дня захисту дітей, Дня усиновлення, Дня спільних дій в інтересах дітей, Дня Святого Миколая, Новорічних та Різдвяних свят для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах.</p> <p>8. Реалізація заходів обласної цільової соціальної програми «Молодь Запорізького краю на 2022-2026 роки» та обласної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на 2022-2025 роки.</p> <p>9. Забезпечення функціонування та розвитку молодіжних центрів, зокрема проведення реконструкції КУ «Запорізький обласний центр молоді» ЗОР;</p> <p>10. Підтримка молодіжних ініціатив, створення можливостей для самореалізації молоді, залучення її до соціальних процесів різних рівнів на базі обласних молодіжних центрів.</p> <p>11. Формування та підвищення рівня компетентностей молоді та фахівців, що працюють з молоддю, зокрема в рамках реалізації програми «Молодіжний працівник».</p> <p>12. Організація і проведення заходів, спрямованих на формування у молодих людей активної життєвої позиції, у тому числі громадянської, навичок реалізації громадянських прав та обов'язків, утвердження української національної та громадянської ідентичності</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<p><i>Культурний простір та міжнаціональні відносини</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація завдань і заходів Програми розвитку культури Запорізької області на 2025 рік (розпорядження голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 19.11.2024 № 1002). 2. Трансформація мережі закладів культури області в Центри надання культурних послуг. 3. Покращення матеріально-технічного стану закладів культури області, проведення реконструкції, капітальних та поточних ремонтів, впровадження енергозберігаючих технологій, у тому числі з застосуванням альтернативних джерел енергозабезпечення, залучення для цих цілей коштів міжнародної технічної допомоги (зокрема проведення реконструкції будівлі палацу КЗ «Запорізький академічний обласний музично-драматичний театр імені В.Г. Магара» ЗОР задля створення багатофункціонального безбар'єрного ветеранського простору – «VETERAN PRO»). 4. Організація роботи щодо створення безбар'єрного простору у закладах культури області. 5. Надання закладами культури і мистецтв області (з урахуванням реалізації заходів щодо створення безпеки для відвідувачів) якісних культурно-мистецьких та інформаційно-просвітницьких заходів, підготовка та проведення соціально-важливих культурно-мистецьких заходів міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів. 6. Створення та реалізація культурно-мистецьких проєктів у закладах культури області, у тому числі спрямованих на підтримку військовослужбовців, ветеранів війни та членів їх сімей та на поліпшення ментального здоров'я широких верств населення в рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?»; 7. здійснення заходів з охорони та збереження культурної спадщини, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> забезпечення збереження державної частини Музейного фонду України, запровадження електронної системи Реєстру Музейного фонду України; облаштування фондосховищ; проведення робіт з консервації та ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, насамперед пошкоджених внаслідок військової агресії РФ; забезпечення регулярного проведення моніторингу з дотримання чинного законодавства про охорону культурної та археологічної спадщини та у разі виявлення порушень, вжиття відповідних охоронних заходів. 8. Підтримка розвитку культур національних меншин та корінних народів шляхом збереження мови, традицій, промислів, ремесел і культури націй та народностей, що проживають на території області; 9. Упередження проявів міжнаціональних, расових, міжрелігійних, міжконфесійних конфліктів
<p><i>Посилення обороноздатності, забезпечення законності та правопорядку</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення підтримки Збройних Сил України та інших військових формувань, оборона держави, у тому числі шляхом: <ul style="list-style-type: none"> сприяння вирішенню питань, пов'язаних із задоволенням потреб Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, ДСНС, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, їх з'єднань, військових частин, підрозділів, державних органів, установ (організацій), які утримуються за рахунок бюджетних коштів, надання шефської та іншої допомоги щодо забезпечення військових частин продовольством, пально-мастильними матеріалами, матеріально-технічними засобами, проведення робіт з реконструкції та ремонту приміщень, в яких розміщуються військові частини, у тому числі і за механізмом, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 № 1340 «Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним» (зі змінами).

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Посилення обороноздатності, забезпечення законності та правопорядку</i>	<p>2. Організація та координація робіт, пов'язаних із виконанням першочергових заходів з оперативного обладнання території, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 960-р;</p> <p>3. Реалізація заходів програм:</p> <p>«Програма забезпечення виконання завдань в галузі оборонної роботи, здійснення заходів, пов'язаних з територіальною обороною та цивільним захистом на території Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 75), зі змінами;</p> <p>«Програма сприяння розвитку матеріально-технічної бази, соціальної, інформаційної та організаційної підтримки військових частин Збройних Сил України, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України, які дислокуються на території Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 72);</p> <p>«Програма забезпечення заходів мобілізації в Запорізькій області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 74);</p> <p>«Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів у Запорізькій області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 71);</p> <p>«Програма організаційного забезпечення діяльності судів Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 73);</p> <p>4. Виконання заходів та робіт щодо належної підготовки території області до оборони.</p> <p>5. Організація охорони, оборони та протиповітряного прикриття об'єктів критичної інфраструктури й об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення області.</p> <p>6. Сприяння залученню населення області до дій, спрямованих на забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави, підготовка мешканців області до національного спротиву.</p> <p>7. Протидія найбільш актуальним для воєнного стану кримінальним правопорушенням, зокрема пов'язаним з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин, збутом наркотичних засобів тощо.</p> <p>8. Створення безпечного середовища в територіальних громадах шляхом реалізації проєкту «Поліцейський офіцер громади».</p> <p>9. Забезпечення безпеки освітнього середовища, реалізація проєктів «Безпечна школа», «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі».</p> <p>10. Удосконалення та впровадження на території м. Запоріжжя автоматизованої системи відеоспостереження з потужною аналітичною складовою.</p> <p>11. Підвищення безпеки дорожнього руху, у тому числі шляхом подальшого запровадження автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху</p>
<i>Ефективне використання бюджетних коштів, податкова політика</i>	<p>1. Забезпечення ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та податкових органів у вирішенні питань наповнення місцевих бюджетів відповідно до показників економічного розвитку територій.</p> <p>2. Своєчасне прийняття управлінських рішень для забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств, підтримки сектору безпеки та оборони, соціальної підтримки громадян, військових та їх сімей, задоволення життєво необхідних потреб населення територіальних громад у період воєнного стану.</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Ефективне використання бюджетних коштів, податкова політика</i>	<p>3. Забезпечення економного, раціонального та результативного витрачання бюджетних коштів, з урахуванням пріоритетності та черговості проведення видатків в умовах воєнного стану, посилення контролю за дотриманням вимог законодавчо-нормативних актів щодо витрачання бюджетних коштів.</p> <p>4. Зосередження бюджетних ресурсів на реалізації проєктів публічних інвестицій та цільових програм, спрямованих на поліпшення інфраструктури територіальних громад, захист безпеки населення.</p> <p>5. Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо змін законодавства з питань формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.</p> <p>6. Подальший розвиток рівня автоматизації процесів у сфері управління державними фінансами на місцевому рівні шляхом використання Інформаційно-аналітичної системи управління планування та виконання місцевих бюджетів «LOGICA».</p> <p>7. Підвищення податкоспроможності територій за рахунок відновлення виробничих потужностей, розвитку сфери послуг, залучення коштів міжнародної допомоги, використання передбачених чинним законодавством можливостей збільшення доходів місцевих бюджетів, зокрема встановлення економічно обґрунтованих ставок місцевих податків і зборів, оновлення нормативної грошової оцінки земельних ділянок тощо.</p> <p>8. Покращення податкового адміністрування, збереження партнерських відносин податкових органів з громадянами і бізнесом, забезпечення дотримання при взаємовідносинах між платниками податків та органами Державної податкової служби принципів справедливості, обов'язковості, прозорості та неупередженості.</p> <p>9. Підвищення рівня платіжної дисципліни та скорочення податкової заборгованості з платежів до місцевих бюджетів за рахунок покращання співпраці органів Державної податкової служби області та органів місцевого самоврядування, посилення контролю за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів податків, зборів і інших платежів, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань тощо;</p> <p>10. Організація роботи щодо стягнення податкового боргу з урахуванням обмежень на період дії правового режиму воєнного стану в Україні.</p> <p>11. Забезпечення оперативного розгляду звернень платників податків зі списання безнадійного податкового боргу, який виник за форс-мажорними обставинами, зокрема військової агресії РФ, на підставі норм чинного законодавства.</p> <p>12. Проведення дієвої роботи зі стягнення податкового боргу та єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на підставі рішень суду та виконавчих документів шляхом взаємодії з підрозділами Державної виконавчої служби, арбітражними керуючими та ліквідаторами;</p> <p>13. Інформування платників податків про зміни у податковому законодавстві у регіональних медіа, на офіційних сайтах органів влади, державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших вебресурсах (зокрема на субсайті та сторінці Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області, соціальних мережах Facebook, YouTube).</p> <p>14. Проведення роз'яснювальної роботи для платників податків з питань податкового законодавства та єдиного внеску під час семінарів, практикумів, тренінгів тощо</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Просторове планування території, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювання проєктів Програм комплексного відновлення територій територіальних громад (їх частини), підготовка пропозицій щодо визначення державних інтересів для їх врахування під час розробки містобудівної документації на регіональному та місцевому рівнях. 2. Розробка за участі громадськості проєкту Програми комплексного відновлення Запорізької області (після деокупації територій області), зокрема підготовка комплексу заходів для забезпечення відновлення території області, яка постраждала внаслідок збройної агресії. 3. Продовження роботи з утворення уповноважених органів містобудування та архітектури в виконавчих органах сільських, селищних, міських рад. 4. Забезпечення організаційних заходів щодо внесення органами місцевого самоврядування до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, відомостей (в тому числі текстових та графічних матеріалів) про чинну містобудівну документацію на території Запорізької області. 5. Укладання охоронних договорів на об'єкти культурної спадщини, погодження науково-проєктної документації на виконання робіт із консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації та ремонту, видача відповідних дозволів. 6. Організація та проведення засідань Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини в частині пам'яток архітектури та містобудування при Управлінні містобудування та архітектури Запорізької обласної державної адміністрації. 7. Розробка обласного плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року
Формування громадянського суспільства та інформаційний простір	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення рівня якісної взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами влади, у тому числі з питань формування та реалізації регіональної політики, вирішення актуальних та соціально значущих питань відновлення та розвитку області у воєнний час, у тому числі шляхом: <ul style="list-style-type: none"> реалізації завдань та заходів Програми підтримки громадянської стійкості та згуртованості у Запорізькій області на 2025-2029 роки; залучення громадськості до процесів формування та реалізації державної та регіональної політики; підтримки та популяризації ініціатив, проєктів, діяльності інститутів громадянського суспільства; проведення інформаційно-просвітницьких заходів (консультацій з громадськістю, форумів, семінарів, «круглих столів», «панельних» дискусій тощо) стосовно реалізації державної та регіональної політики, у тому числі щодо формування національної свідомості, гідності, розвитку української державності та патріотизму, підтримки волонтерського руху. 2. Реалізація завдань та заходів Програми підтримки розвитку інформаційного простору Запорізької області на 2021-2025 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 18.03.2021 № 145, зі змінами. 3. Підвищення рівня обізнаності громадськості з актуальних питань державної політики, у тому числі спрямованих на подолання наслідків повномасштабної військової агресії Росії шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, комунікаційних кампаній, щоденного оперативного та верифікованого інформування. 4. Реалізація заходів, спрямованих на інформаційну безпеку в області, боротьбу з дезінформацією та деструктивними проявами, об'єктивне висвітлення воєнних подій в країні та регіоні, оперативне інформування населення щодо виникнення надзвичайних ситуацій

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Охорона навколишнього природного середовища	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення функціонування в області підсистеми державної системи моніторингу довкілля у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 № 684 «Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем» з метою визначення стану довкілля, прогнозування його змін, своєчасного прийняття управлінських рішень для запобігання негативним змінам та інформування населення щодо стану навколишнього природного середовища. 2. Продовження співпраці з суб'єктами господарювання, об'єкти яких належать до першої групи підприємств-забруднювачів повітря, з метою покращення атмосферного повітря, насамперед у м. Запоріжжя. 3. Реалізація в області завдань, визначених «Стратегією формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р і відповідного операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках. 4. Розробка проєктів землеустрою з організації та встановлення в природі меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, оформлення охоронних зобов'язань на заповідні території; 5. Здійснення заходів щодо раціонального використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. 6. Збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області, у тому числі шляхом створення лісових насаджень на еродованих землях та догляд за ними. 7. Фіксування шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії РФ. 8. Коригування та затвердження проєкту Регіонального плану управління відходами Запорізької області до 2030 року (у рамках виконання Національного плану управління відходами до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р); 9. Координація реалізації органами місцевого самоврядування заходів щодо ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників на територіях населених пунктів громад; 10. Супроводження роботи науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації із залученням громадських організацій, з метою розв'язання екологічних проблем. 11. Підготовка Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища та Екологічного паспорта області за 2024 рік і оприлюднення їх для вільного доступу з метою формування екологічної культури мешканців області
Техногенна безпека та цивільний захист населення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація заходів галузевих Програм: <ul style="list-style-type: none"> реалізації заходів Програми цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки, затвердженої розпорядженням голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 01.12.2022 № 550, зі змінами; забезпечення Програми пожежної безпеки на об'єктах спільної власності територіальних громад, сіл, селищ, міст Запорізької області на 2021-2025 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 18.03.2021 № 148, зі змінами; нарощування Програми регіонального матеріального резерву для запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на 2021-2025 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 18.03.2021 № 147, зі змінами. 2. Розробка та реалізація заходів Програми організації рятування людей на водних об'єктах Запорізької області на 2025-2029 роки. 3. Забезпечення стабільної роботи та модернізації обласної і місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення.

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Техногенна безпека та цивільний захист населення</i>	<p>4. Організація та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли внаслідок воєнних (бойових) дій, у тому числі з застосуванням засобів ураження.</p> <p>5. Здійснення комплексу профілактичних заходів моніторингу, проведення навчань з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій на об'єктах області.</p> <p>6. Поповнення резерву пально-мастильних матеріалів та інших матеріальних цінностей, необхідних для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.</p> <p>7. Реалізація заходів із забезпечення сталої роботи або безаварійної зупинки об'єктів критичної інфраструктури, насамперед призначених для забезпечення життєдіяльності населення, прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на цих об'єктах.</p> <p>8. Забезпечення готовності до нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту відповідно до вимог законодавчих та нормативних актів (проведення ремонтних робіт, заміна та ремонт спеціального обладнання, укомплектування необхідним оснащенням та майном тощо).</p> <p>9. Створення комунальних аварійно-рятувальних служб з метою організації та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.</p> <p>10. Поліпшення стану пожежної та техногенної безпеки в населених пунктах області, у тому числі шляхом створення (побудови) нових місцевих пожежно-рятувальних підрозділів.</p> <p>11. Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки та підрозділів місцевої пожежної охорони у їх складі, для забезпечення оперативного реагування на надзвичайні події та ситуації.</p> <p>12. Проведення інформаційно-просвітницької та профілактичної роботи з попередження виникнення пожеж, випадків загибелі та травмування людей на них</p>

Зв'язок з іншими документами державного планування:

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 року № 940);

Завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1190-р;

План заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 року № 588-р;

Бюджетна декларація на 2025-2027 роки, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 року № 751;

Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2025-2027 роки, схвалені постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 року № 780, а також окремих припущень, розроблених Міністерством економіки України, Національним банком України;

Стратегія людського розвитку (Указ Президента України від 02.06.2021 № 225);

Національна економічна стратегія на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, із змінами);

Національний план управління відходами до 2030 року (постанова Кабінету

Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р, із змінами).

Програма розроблена із урахуванням норм, положень, зокрема:

Законів України: «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Державний бюджет України на 2025 рік», «Про засади державної регіональної політики»;

Водного кодексу України (від 06.06.95 № 213/95-ВР);

Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації (постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326, із змінами);

Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства від 18.05.2022 № 295);

Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414);

Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.10.2022 № 424);

Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності (спільний наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223).

Реалізація Програми забезпечується спільною роботою облдержадміністрації з іншими органами виконавчої влади області, територіальними органами центральних органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в співпраці з представниками бізнесу, науки та громадськими організаціями.

Програма як прогнозний документ місцевого рівня не передбачає фінансування. Виконання завдань та заходів Програми, а також досягнення прогнозних показників здійснюється через економічні важелі державного регулювання та шляхом виконання регіональних цільових програм, з урахуванням реальних можливостей залучення різних джерел фінансування: бюджетних коштів, кредитних ресурсів, власних коштів господарюючих суб'єктів, міжнародної фінансової та технічної допомоги, благодійної, гуманітарної, спонсорської допомоги та інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

Вектор Програми націлений на: подолання наслідків та відновлення стабільного функціонування економіки області у воєнний (післявоєнний) період (зокрема відбудову виробничої, транспортної, соціальної інфраструктури, інфраструктури енергетики та зв'язку); створення сприятливих умов для діяльності усіх суб'єктів господарювання; забезпечення гідного, безпечного

рівня життя населення, у тому числі шляхом використання внутрішніх і зовнішніх можливостей регіону; належну взаємодію органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Процедура СЕО дає можливість оцінити наслідки реалізації Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її здійснення.

II. Характеристика поточного стану довкілля Запорізької області

Запорізька область, маючи потужний індустріально-промисловий потенціал, завжди відносилася до найбільш техногенно-навантажених регіонів України. Натепер, ще додалися наслідки бойових дій (в першу чергу потерпають земельні ресурси від забруднення та засмічення, водні об'єкти, лісові ресурси, тваринний світ, природно-заповідний фонд – від ворожої техніки та навмисного знищення, атмосферне повітря – від щоденних викидів внаслідок вибухів).

В області зосереджені підприємства чорної та кольорової металургії, підприємства теплоенергетики, хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Стан довкілля області формується під значним антропогенним впливом суб'єктів господарювання, що призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

З початком повномасштабної війни в Україні більшість підприємств області вимушені були призупинити свою виробничу діяльність, деякі з них – працювати не на всю потужність, запровадити не повний робочий час. Деякі підприємства скористалися програмою релокації бізнесу та перемістили виробничі потужності на більш безпечні території.

Наразі економіка регіону все більше набуває рис економіки воєнного часу. Зокрема, відбуваються якісні зміни, що віддзеркалюються структурними перебудовами, і кількісні зміни, які свідчать про пристосування бізнесу до умов війни.

Так, на протязі 2024 року відзначаються певні ознаки поживлення економічної активності у роботі *промислового комплексу*, який завжди відігравав значущу роль у розвитку регіону².

Після стрімкого зростання на початку 2024 року промисловість відновлюється й надалі, проте більш помірними темпами через значний дефіцит електроенергії внаслідок масштабних атак росії на об'єкти енергетичної інфраструктури. Так, за статистичними даними за підсумками I півріччя 2024 року індекс промислової продукції області склав 109,6 % (у I кварталі 2024 року – 116,8 %).

Промислові підприємства продовжують відновлювати економічну активність, як за рахунок експортоорієнтованих виробництв, так і за рахунок

---

² – у довоєнний період промисловим комплексом області створювалося майже 39 % валової доданої вартості області; було зайнято понад третину загальної чисельності зайнятих працівників; забезпечувалося в значущій мірі наповнення бюджетів регіону та країни.

попиту на інвестиційну продукцію.

Так, у січні-вересні 2024 року експорт товарів в області порівняно з аналогічним періодом 2023 року збільшився на 20,2 % (5 місце серед регіонів України, по Україні – на 12,9 %) та склав 1279,5 млн дол. США (8 місце серед регіонів України). Основний внесок у зростання забезпечив обсяг експорту недорогоцінних металів та виробів з них, який збільшився на 30,7 % та склав 983,3 млн дол. США (частка у структурі експорту складає майже 77 %).

Крім того, позитивні зрушення відбулись в операціях за інструментами прямих інвестицій. Зокрема, значне вилучення у 2022-2023 роках реінвестованих доходів, які в структурі інструментів участі в капіталі завжди займали значну частину, вдалося призупинити та залучити протягом I півріччя 2024 року 37,3 млн дол. США (у 2022 році було вилучено 275,2 млн дол. США; у 2023 році – 191,6 млн дол. США).

Зазначена тенденція є відображенням, зокрема відновлення виробництва у промисловому секторі, яке спостерігалось у I півріччі 2024 року. Реінвестовані доходи, як ключовий компонент прямих інвестицій, є найефективнішим інструментом для стабілізації та розвитку бізнесу. Отже, попри високі ризики, бізнес продовжує інвестувати кошти у свій розвиток.

Стан економіки та екології регіону взаємозалежні. Так, сьогодні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по області мають тенденцію до зменшення, що насамперед пов'язано із неповним навантаженням виробничих потужностей промислового комплексу.

Так, обсяг викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2023 році порівняно з 2022 роком зменшився на 19 % та склав 52,11 тис. т (у 2022 році – 64,07 тис. т, на 56,8 % менше ніж у 2021 році).

Аналіз стану атмосферного повітря здійснено на основі даних спостережень Запорізького обласного центру з гідрометеорології та Державної установи «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

Державний моніторинг якості повітря в м. Запоріжжя проводиться Запорізьким центром гідрометеорології на 5-ти стаціонарних постах спостереження за станом забруднення навколишнього природного середовища в 3-ох районах міста – Дніпровському, Вознесенівському, Олександрівському.

Зокрема, протягом 9 місяців 2024 року зафіксовано 104 перевищення максимально-разових гранично-допустимих концентрацій (далі – ГДК) пилу та фенолу, а також щомісячно фіксувалися перевищення середньомісячних ГДК двооксиду азоту, фенолу та формальдегіду.

За результатами проведених спостережень за забрудненням атмосферного повітря передано 46 попереджень про очікуване високе забруднення повітря (несприятливі метеорологічні умови, в 2023 році – 160 попереджень).

За інформацією Державної установи «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» протягом 9 місяців 2024 року обладнаною пересувною лабораторією контролю довкілля зареєстровано 218 перевищень максимально-разових ГДК забруднюючих речовин.

Крім того, виробнича діяльність підприємств безпосередньо пов'язана з утворенням відходів. Протягом 2023 року на основних підприємствах-забруднювачах у Запорізькій області утворено 719,2 тис. тонн відходів.

На території Запорізької міської громади розміщено 1 діючий полігон твердих побутових відходів, на якому здійснюється захоронення відходів з територій громад Запорізького району. Обсяг відходів, що потрапили на полігон для захоронення, протягом 9 місяців 2024 року склав 169,7 тис. тонн (за 2023 рік – 201,5 тис. тонн).

За 9 місяців 2024 року на підконтрольній Україні території області виявлено 822 нових несанкціонованих сміттєзвалищ загальною площею 23,3 га та ліквідовано 1197 звалищ загальною площею 13,6 га.

Для задоволення потреб населення та галузей економіки з підземних водоносних горизонтів та природних водних об'єктів у 2023 році забрано 152,2 млн куб. м води, у тому числі з поверхневих джерел – 149,8 млн куб. м, з підземних джерел – 2,4 млн куб. м; використано – 123,4 млн куб. м води.

Упродовж 2023 року у поверхневі водні об'єкти області було відведено 98,4 млн куб. м зворотних вод, що на 40 % менше (на 65,2 млн куб. м), ніж у 2022 році, з них 1,3 млн куб. м забруднених. Обсяг відведення забруднених зворотних вод до водних об'єктів області складає 1,3 % від загального обсягу скидання.

Водночас, критичної шкоди навколишньому середовищу всієї країни завдає військова агресія РФ, особливо страждають території, які знаходяться на лінії бойового зіткнення та наближені до неї.

Детонація ракет, артилерійських снарядів та мін утворює низку хімічних сполук – чадний і вуглекислий газ, водяна пара, оксид азоту та азот, які забруднюють повітря, воду та землю.

Постійні обстріли та бомбардування призводять до пожеж, руйнувань цивільних та промислових об'єктів, у тому числі з небезпечними хімічними речовинами.

Масові ракетні обстріли призводять до блекаутів та запровадження аварійних та віялові відключень світла, через що використовуються альтернативні джерела електроенергії – дизельні або бензинові генератори.

Двигуни внутрішнього згоряння, що використовуються у генераторах, забруднюють довкілля шкідливими речовинами (оксид вуглецю, чадний газ, сажа, оксиди азоту та дрібнодисперсний пил), які впливають на здоров'я людей.

Повномасштабна російська агресія триває та продовжує завдавати втрат навколишньому середовищу, загальний масштаб яких наразі об'єктивно оцінити важко.

Довкілля часто називають мовчазною жертвою війни.

За 2023 рік Державною екологічною інспекцією Південного округу (Запорізька та Херсонська області) розраховано збитків на загальну суму **13,96 млрд грн**, у т.ч.:

водні ресурси – 1,64 млн грн;

атмосферне повітря – 57,21 млн грн;

земельні ресурси – 12 396, 44 млн грн;

природно-заповідний фонд – 1 507, 54 млн грн.

1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Запорізька область розташована на південному сході України та займає, головним чином, лівобережну частину басейну нижньої течії Дніпра.

Область знаходиться на півдні Східноєвропейської рівнини в степовій зоні з характерним рівнинним ландшафтом.

Межує:

на півночі і північному заході з Дніпропетровською областю;

на заході з Херсонською областю;

на сході з Донецькою областю;

на півдні її побережжя омиває Азовське море.

Для області характерні переважно чорноземні ґрунти. Рельєф Запорізької області складається з двох виразних геоморфологічних частин: окраїн Приазовської і Придніпровської височин, що геоструктурно відповідають південно-східній частині Українського кристалічного масиву і окраїн приморських (Приазовської та Причорноморської) рівнин, які розташовані в межах Причорноморської западини. Ці дві геоморфологічні одиниці ніби зв'язуються третьою — Запорізькою внутрішньою рівниною.

Умовно область поділяється на три природно-сільськогосподарські зони:

зону степу (50,8 %),

степну посушливу (34,8 %),

сухостепову (14,4 %).

Територія Запорізької області розділена на два водозабірні басейни: Басейн р. Дніпро та басейн Азовського моря.

Запорізька область розташована в степовій зоні на півдні України. Клімат області – степовий атлантико- континентальний. Характер атмосферної циркуляції визначається частою зміною циклонів та антициклонів. Циклони приходять протягом року із заходу, північного та південного заходу та з півдня. Вони приносять з собою морські повітряні маси з Атлантики і Арктики. Вторгнення континентальних повітряних мас із Азії (антициклони) обумовлює взимку різкі похолодання, а влітку – засуху.

Зима починається наприкінці листопада – на початку грудня. Вона помірно-холодна, малосніжна, переважає нестійка погода з чисельними відлигами, після яких відбуваються різкі похолодання. Весна зазвичай настає в першій декаді березня. Характерною особливістю весни є інтенсивне наростання тепла, завдяки цьому весняні процеси розвиваються швидко і весна зазвичай буває короткою. Літо переважно спекотне та сухе. В окремі періоди переміщення холодніших повітряних мас супроводжується активною грозовою діяльністю, виникають небезпечні метеорологічні явища: сильні зливи, шквали, град. Осінь зазвичай настає у третій декаді вересня. Для осені характерне повернення тепла на загальному фоні зниження температури та початок заморозків

Середньорічна температура повітря в північній половині області коливається від +10.1 до +11.2°, в північно-східних районах – від +9,2 до +9,6°. Середня температура повітря найтеплішого місяця (липня) +23,4°, а найбільш холодного (січня) – 2,4° морозу. Абсолютний максимум температури повітря 39-41° тепла, абсолютний мінімум – 31-33° морозу.

Тривалість безморозного періоду на більшій частині території області в середньому складає 193 дні, у північно-східних районах області – 164 дні. Перші морози бувають у першій половині жовтня, в північно-східних районах – у другій половині вересня. Закінчуються морози як правило у квітні, в окремі роки – у першій половині травня.

Середньорічна швидкість вітру 2,6 м/с. Переважають вітри північного та північно-східного напрямків. Максимальна швидкість вітру в 1969 році досягала 40 м/с.

Річна кількість опадів в північній половині області – 504-572 мм, в південній – 442-496 мм. Випадіння опадів взагалі відрізняється нерівномірністю і значними коливаннями їх кількості, що приводить до нерівномірного зволоження в різні роки. Протягом року опади теж випадають нерівномірно, за рахунок сильних злив більше їх у теплий період року. Середньорічна відносна вологість повітря становить 72-76 %.

2. Атмосферне повітря

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Запорізькій області у 2023 році склали 52,11 тис. т, проти 64,07 тис. т – у 2022 році (табл.2). В структурі викидів значну частину складають оксид вуглецю діоксид та інші сполуки сірки, оксиди азоту, та речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом. Структура викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря Запорізької області у 2023 році наведена у додатку (рисунок 1).

Викиди основних забруднюючих речовин, діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів у 2023 році³

Таблиця 2

	Обсяги викидів	у % до 2022 р.
1	2	3
Усього, т	52106,6	81,3
у тому числі		
метали та їх сполуки	94,2	67,6
метан	147,1	8,8
неметанові леткі органічні сполуки	449,4	64,4
оксид вуглецю	40473,3	117,3
діоксид та інші сполуки сірки	4197,6	26,0
сполуки азоту	3600,1	50,5
речовини у вигляді твердих суспендованих частинок	3079,7	82,7
стійкі органічні забруднювачі	54	70,8
Крім того, діоксид вуглецю, млн.т	6,9	100,9

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2023 році у порівнянні з 2022 роком пов'язано військовим вторгненням російської федерації на територію України, у зв'язку з чим виробничі процеси

³ - дані можуть бути уточнені.

були майже зупинені, порушено логістичні шляхи збуту продукції, постачання сировини. Також важливу роль у зменшенні виробництва, а отже і викидів забруднюючих речовин, відіграють перебої з енергопостачанням.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря свідчить про зменшення на 19 % обсягів викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2023 році у порівнянні з 2022 роком. Зменшення відбулось за рахунок повної або часткової зупинки виробництв та відсутністю даних щодо викидів забруднюючих речовин від підприємств, які знаходяться на тимчасово окупованій території. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по Запорізькій області, у т.ч. стаціонарними джерелами наведена у додатку (рисунки 2, 3).

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, харчової промисловості, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин. Структура викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по основним видам економічної діяльності Запорізької області наведена у таблиці 3 та додатку (рисунок 4).

**Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності за 2023 рік³**

Таблиця 3

	Код за КВЕД- 2010	Кількість підприємст в, од	Обсяги викидів, т	У % до 2022
Усього		129	52106,6	81,3
Сільське, лісове та рибне господарство	A	3	65,1	89,7
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	4	93,7	66,9
добування металевих руд	07	–	–	–
добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	08	4	93,7	66,9
Переробна промисловість	C	57	51410,7	116,6
у тому числі				
виробництво харчових продуктів	10	7	308,7	66,0
виробництво напоїв	11	2	22,7	117,3
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	2	1620,5	120,8
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	4	18,4	58,9
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	23	7	1787,0	86,7
металургійне виробництво	24	7	46636,8	120,7
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	25	5	104,1	123,3
виробництво машин та устаткування, н.в.і.у.	28	3	24,1	112,6
Постачання електроенергії, газу,	D	6	247,6	1,4

	Код за КВЕД- 2010	Кількість підприємст в, од	Обсяги викидів, т	У % до 2022
пари та кондиційованого повітря				
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	4	29,2	96,7
Будівництво	F	2	25,5	99,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	6	23,7	49,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	23	93,1	5,8
у тому числі				
наземний транспорт і трубопровідний транспорт	49	14	42,6	2,8
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	–	–	–
Інформація та телекомунікації	J	–	–	–
Фінансова та страхова діяльність	K	1	0,0	20,5
Операції з нерухомим майном	L	–	–	–

У розрізі підприємств, найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рік склали, зокрема: ПАТ «Запоріжсталь» – 45,729 тис. т (проти 35,785 тис. т у 2022 р.); ПрАТ «Запоріжжкокс» – 1,609 тис. т (проти 1,326 тис. т у 2022 р.); ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» – 1,376 тис. т (проти 1,766 тис. т у 2022 р.); АТ «Запорізький завод феросплавів» – 0,59 тис. т (проти 2,426 тис. т у 2022 р.); ПрАТ «Український графіт» – 0,409 тис. т (проти 0,577 тис. т у 2022 р.); ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» – 0,001 тис. т (проти 0,111 тис.т у 2022 р.); АТ «Мотор Січ» – 0,307 тис. т (проти 0,599 тис. т у 2022 р.); ПрАТ «Запоріжвогнетрив» – 0,389 тис. т (проти 0,263 тис. т у 2022 р.); ПрАТ «Дніпроспецсталь» – 0,207 тис. т (проти 0,203 тис. т у 2022р.).

Моніторинг за станом атмосферного повітря проводиться Державною установою «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» (далі - Центр) та Запорізьким обласним центром з гідрометеорології.

Впродовж року лабораторіями Центру відібрано 2956 проб атмосферного повітря, з них у 476 виявлені перевищення максимально-разових концентрацій забруднюючих речовин, відсоток відхилення від нормативних показників склав 16,1%. Найбільші перевищення гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин визначалось у Заводському (70 % від загальної кількості проб по району), Шевченківському (55,25 %), Вознесенівському (28,8 %), Дніпровському (21,7 %), Олександрівському (25,9 %), Комунарському (12,8 %) районах м. Запоріжжя. В Хортицькому районі міста відхилень від нормативних показників не реєструвалось. Динаміка перевищень ГДК забруднюючих речовин в житловій забудові міста Запоріжжя за кілька років наведено у таблиці 4.

**Динаміка перевищень ГДК забруднюючих речовин
в житловій забудові міста Запоріжжя**

Таблиця 4

Рік	% перевищень ГДК
2019	8,10
2020	7,70
2021	4,80
2022	1,3
2023	2,0

Оцінка стану якості атмосферного повітря здійснювалась за середньомісячними концентраціями у кратності перевищень середньодобових гранично-допустимих концентрацій (ГДК) по пріоритетним забруднюючим речовинам. Пріоритетними забруднюючими речовинами вважались ті речовини, які вносять найбільший вклад в забруднення атмосферного повітря міста і контролювались на стаціонарних постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря.

Перелік основних забруднюючих речовин у атмосферному повітрі міста Запоріжжя та динаміка їх концентрації (в кратності ГДК) за кілька років наведено у таблиці 5.

**Динаміка середньорічних концентрацій забруднюючих речовин в
атмосферному повітрі м. Запоріжжя, (у кратності ГДК), мг/м³**

Таблиця 5

Забруднюючі речовини	Рік				
	2019	2020	2021	2022	2023
Двоокис азоту	2,0	1,8	1,8	1,2	1,5
Двоокис сірки	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Окис азоту	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7
Окис вуглецю	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Пил	0,8	0,7	0,9	0,7	0,7
Фенол	2,0	2,0	2,0	1,7	1,7
Фтористий водень	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
Хлористий водень	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Формальдегід	1,7	1,7	1,7	1,7	2,0
Сульфати розчинені	-	-	-	-	-
Сірководень	-	-	-	-	-

Основний внесок від нормативних показників вмісту забруднюючих речовин в атмосферне повітря становили: сірковуглець (35,7 %), сірководень (22,3 %), фенол (19 %), формальдегід (10,3 %).

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про стабільно високе його забруднення як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах.

Запоріжжя – єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря по постам спостереження забруднення (ПСЗ). Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному

повітрі м. Запоріжжя проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5 стаціонарних постах. Схема постів спостереження стану атмосферного повітря у м. Запоріжжя наведена у додатку (рисунок 5).

У порівнянні з попереднім роком не змінився вміст у повітрі оксиду вуглецю, діоксиду сірки, окису азоту, окису вуглецю, пилу, фенолу. Разом з цим, збільшився вміст формальдегіду. Високі та екстремально високі рівні забруднення повітря в м. Запоріжжя протягом 2019-2023 років не зареєстровані.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Однією з характеристик забруднення атмосферного повітря є рівень радіації.

Запорізький обласний центр з гідрометеорології ЦГМ у 2023 році проводив спостереження за потужністю експозиційної дози гамма-випромінювання на місцевості в районі метеомайданчика на метеорологічній станції, яка розташована на території м. Запоріжжя. Де, у середньому за 2023 рік, зафіксовано 12 мкР/год потужності експозиційної дози гамма-випромінювання, що відповідає рівню природного фону до аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Для порівняння, за результатами щоденних вимірювань потужності експозиційної дози за період 1991-2021 рр. спостерігалось від мінімально 5 мкР/год до максимально 25 мкР/год.

Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Вплив конкретних забруднюючих речовин на здоров'я населення залежить, в першу чергу, від їх концентрації і за умови не перевищення гранично-допустимих концентрацій несе мінімальні загрози здоров'ю людини.

Разом з цим, забруднення атмосферного повітря може спричиняти гостру і хронічну, специфічну і неспецифічну дію на організм людини. Може збільшуватись кількість хворих з гіпертонічною хворобою, злякисними новоутвореннями, патологією органів дихання. Частіше реєструється ексудативний діатез, алергічний дерматит, гострі респіраторні захворювання з астматичним компонентом, набряк Квінке, бронхіальна астма.

Присутність в атмосферному повітрі комбінацій хімічних речовин може викликати синергічну дію шкідливих інгредієнтів. Збільшення у населення промислових міст частоти неспецифічної легеневої патології, особливо хронічного бронхіту, який онкологи розглядають як передраковий стан, дає підставу вважати, що забруднення атмосферного повітря, провокуючи хронічні запальні захворювання легень, можуть бути однією з причин підвищення ризику захворювання на рак легенів.

Зокрема, забруднення повітря може ускладнювати перебіг захворювання. Відомо, що автотранспорт є одним з найвагоміших забруднювачів атмосферного повітря багатьох країн світу, у тому числі і в Україні. До основних забрудників відносяться тверді частинки пилу, двоокис азоту і двоокис сірки, вуглеводні, альдегіди, оксид вуглецю, важкі метали (арсен, кадмій, нікель, ртуть), формальдегід, пил недиференційований за складом, бенз(а)пірен. Викиди автотранспортних засобів особливо небезпечні тому, що здійснюються в

безпосередній близькості від тротуарів у зоні активного пішохідного руху (для міст та сіл) та впродовж трас (зелені зони доріг). Найбільша кількість токсичних речовин виділяється за перемінних режимів роботи двигуна, зокрема під час пуску й зупинки, а також під час роботи в холостому режимі. Тому, в містах максимальна концентрація небезпечних речовин спостерігається на перехрестях та біля світлофорів. При цьому, близько 50 % викидів автотранспорту в межах міста припадає на траси з малою швидкістю руху і менше 25 % – на швидкісній трасі.

На цей час, концентрації шкідливих речовин не досягають екстремальних значень (у п'ять разів вище гранично-припустимої й більше), що реєструвалися в області до 1990 року. Однак, існуючий по області рівень забруднення атмосферного повітря є критичним, і може призвести до росту числа хронічних захворювань і негативних тенденцій демографічних показників населення.

3. Водні ресурси

Водний фонд Запорізької області складають ріка Дніпро, розташовані на ній Дніпровське водосховище об'ємом води 3,3 км³, 3 середніх, 62 малих річок (довжиною більше 10 км), на яких створено 7 водосховищ та 1276 ставків. Загальна довжина річок складає 2 877,6 км, в т.ч. в межах області 2648,7 км, із них середніх річок – 459 км, малих 2189,7 км, крім того нараховується 3151,5 км притоків та яруг.

Внаслідок підриву 6 червня 2023 року російськими окупантами греблі Каховської ГЕС стався стрімкий неконтрольований витік води з водосховища та його спрацювання.

На півдні Запорізька область омивається водами Азовського моря, берегова лінія якого у межах області складає більше ніж 300 км. На території Запорізької області розташовані 4 лимани: Білозерський, Утлюкський, Тубальський та Молочний, загальна площа водного дзеркала яких становить 655,5 км² (станом на 01.01.2024 берегова лінія Азовського моря і всі лимани знаходяться на тимчасово окупованій території).

Річки, які протікають по території Запорізької області, як по густоті гідрографічної мережі, так і по водності, розподілені нерівномірно.

На крайньому північно-заході протікає головна водна артерія – ріка Дніпро. Загальна її довжина в межах області складає 167,5 км. В межах двох надзаплавних терас Дніпра забезпеченість водою всіх галузей економіки достатня. Але вже у кілометрі від заплави Дніпра починається безводний степ і вся решта частина області – біля 90 % її території – дуже бідна водними ресурсами. Середня густота річної мережі тут біля 0,12 км/км².

Вся територія області розділена лінією водорозділу, яка йде із сходу на захід, практично рівно між басейном Дніпра і басейнами річок Приазов'я.

До північної групи водотоків рік Придніпров'я відносяться притоки річки Вовчої (р. Гайчур та р. Верхня Терса), річки Конка, Янчекрак, Карачекрак, р. Велика Білозерка та інші - всього 25 річок.

До південної групи річок Приазов'я відносяться річки Великий та Малий Утлюк, Молочна, Берда, Обіточна, Лозоватка, Джебельня, Домузла, Корсак та інші - всього 40 річок.

Живлення річок, в основному, сніго-дощове.

Середній багаторічний обсяг поверхневого стоку р. Дніпро, що транзитом проходить по території області, складає 53,0 км³/рік. Загальний обсяг поверхневого стоку, що формується в межах області, у середньому сягає 0,425 км³/рік, в маловодний рік 75 % забезпеченості – 252,7 млн.м³ в рік, в дуже маловодні роки 95 % забезпеченості – 106,4 млн.м³ в рік. Стік малих річок області за 2023 рік орієнтовно відповідає 70 % забезпеченості, тобто 0,296 км³/рік.

Експлуатаційні запаси підземних вод по 14 розвіданих родовищах складають 110,7 млн.м³/рік (302,669 тис. м³/добу).

Державний облік водокористування здійснюється шляхом узагальнення звітів про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна), що подаються водокористувачами області у електронному вигляді на портал електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України.

Згідно з узагальненими даними за формою № 2ТП-водгосп (річна) по Запорізької області 387 водокористувачів надали звіт про використання води за 2023 рік, у тому числі: 169 водокористувачів здійснювали забір води з водних об'єктів; 55 водокористувачів скидали зворотні (стічні) води у поверхневі водні об'єкти, з них 8 водокористувачів здійснювали скидання з перевищенням нормативів гранично допустимих скиду забруднюючих речовин із зворотними водами, встановлених дозволом на спеціальне водокористування.

За результатами узагальнення програмним комплексом даних водокористувачів, з природних водних об'єктів на підконтрольній Україні території області у 2023 році забрано 152,153 млн. м³ води, з них:

з поверхневих джерел – 149,755 млн. м³;

з підземних джерел – 2,398 млн. м³;

та використано – 123,403 млн. м³ води.

Обсяг скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у 2023 році склав 98,371 млн. м³, з них 1,285 млн. м³ забруднених. Динаміка загальних обсягів забору, використання води та водовідведення наведена у таблиці 6.

Основні показники використання і відведення води, млн. м³

Таблиця 6

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	995,844	320,597	152,153
Спожито свіжої води (включаючи морську), з неї на потреби:	1001,682	234,397	123,403
- виробничі	852,059	196,751	87,868
- господарсько-питні	57,330	33,364	32,546
- зрошення	89,458	2,696	1,501
сільськогосподарське водопостачання	0,012	-	-
- рибогосподарські	18,549	2,578	3,206

Показники	Роки		
	2021	2022	2023
Втрати води при транспортуванні	36,552	28,914	26,944
Загальне водовідведення, з нього:	764,856	164,482	99,010
у поверхневій водній об'єкті	742,331	163,542	98,371
у тому числі			
забруднених зворотних вод	7,116	1,093	1,285
з них без очищення	0,033	0,133	0,375
нормативно очищених	102,088	79,558	81,765
нормативно чистих без очистки	633,127	82,891	15,321
Обсяг оборотної та повторно послідовно використаної води	8619,715	650,256	578,645
Частка оборотної та повторно послідовно використаної води, %	85,77	60,7	74,08
Потужність очисних споруд перед скиданням до водного об'єкта	431,404	371,634	370,211

**Використання свіжої води та відведення зворотних вод
за галузями економіки у 2023 році, млн. м³**

Таблиця 7

Галузь економіки	Викори- стано води	В тому числі		Відведено зворотних вод у поверхневій водній об'єкті		
		на побутово- питні потреби	на виробнич і потреби	всьог о	в т.ч. забруд- нених	з них без очищення
Електроенергетика	0,05	0,049	0,00	0,108	-	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	70,74	2,887	67,853	45,635	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,640	0,138	0,502	0,018	-	-
Машинобудування	2,845	0,781	2,064	1,321	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	41,747	27,029	13,422	49,375	1,025	0,152
Сільське господарство	1,641	0,018	0,151	0,011	-	-
Харчова промисловість	1,228	0,085	1,144	0,049	-	-
Транспорт	0,170	0,052	0,119	0,097	0,013	-
Промисловість будівельних матеріалів	0,206	0,012	0,052	0,303	-	-
Інші галузі	4,136	1,495	2,561	1,454	0,247	0,223
Всього	123,403	32,546	87,868	98,371	1,285	0,375

Найбільш водоемкими галузями економіки області є:
металургія;
житлово-комунальний сектор;
машинобудування
сільське господарство (з урахуванням потреби у зрошенні);

Сучасний екологічний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання.

Найбільш суттєвими чинниками, що визначають екологічний стан водних об'єктів, є:

скидання забруднених та недостатньо очищених зворотних вод через неефективну роботу очисних споруд або взагалі їх відсутність, особливо в житлово-комунальному господарстві;

змив забруднюючих речовин з урбанізованих територій;

прийом малими річками дренажних вод при захисті зрошуваних сільськогосподарських угідь, населених пунктів від підтоплення, з котрими до водних об'єктів вимиваються мінеральні солі, фосфати, органічні речовини, мінеральні добрива, пестициди і гербіциди;

відсутність водоохоронних зон та прибережних смуг водних об'єктів;

порушення режиму господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон;

надмірна зарегульованість річок ставками і водосховищами.

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Упродовж 2023 року у поверхневі водні об'єкти області було відведено 98,371 млн. м³ зворотних вод, з них:

нормативно очищених – 81,765 млн. м³;

забруднених (без очищення) - 0,375 млн. м³;

недостатньо-очищених – 0,911 млн. м³;

нормативно чистих без очищення – 15,321 млн. м³.

Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти наведені у таблиці 8.

Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, т

Таблиця 8

Речовини	Обсяг забруднюючих речовин, тис. т		
	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Азот амонійний	0,244	0,168	0,178
БСК ₅ ,	0,767	0,487	0,473
Завислі речовини	0,884	0,547	0,540
Нітрати	3,669	2,390	2,382
Нітрити	0,115	0,098	0,093
Сульфати	9,54	3,83	4,527
Сухий залишок	31,99	13,69	9,859
Хлориди	13,86	6,33	6,387
ХСК	3,809	2,402	2,297
Алюміній	0,000105	0,000088	0,0000843
Залізо	0,03299	0,02280	0,0242677
Калій	0,000138	0,000033	0,0001031
Кальцій	1,6133	0,51129	0,66730
Магній	0,1809	0,0759	0,085464
Марганець	0,001065	0,000476	0,0002974
Мідь	0,000361	0,000273	0,0002106
Натрій	0,1658	0,1151	0,1016867

Речовини	Обсяг забруднюючих речовин, тис. т		
	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Нафтопродукти	0,01486	0,0107	0,0097519
Нікель	0,000187	0,000132	0,000099
Роданіт	0,001204	0,000755	0,0007869
Свинець	0,000036	0,000031	0,00003
СПАР	0,02312	0,01730	0,0155561
Феноли	0,000105	0,000078	0,0000762
Фосфати	0,3974	0,2297	0,2175829
Фтор	40,56	0,0240	0,018727
Хром загальний	0,000021	0,000018	0,0000196
Хром ⁶⁺	0,000006	0,000001	0,0000013
Цинк	0,000050	0,000015	0,000016
Ціаніди	0,000100	0,0000	0,0000001

Причиною неякісної очистки зворотних вод є застарілі технології очищення стічних вод, фізична та моральна зношеність обладнання, відсутність фінансування заходів з реконструкції очисних споруд в житлово-комунальному господарстві.

На підприємствах області використовують типові методи очистки стічних вод, що базуються на принципах механічної, біологічної або фізико-хімічної очистки.

Забезпечують очищення стічних вод до нормативних показників очисні споруди міст Запоріжжя, Вільнянськ та смт. Новомиколаївка.

Очисні споруди міст Мелітополь, Бердянськ, Пологи, Токмак. Енергодар, Дніпрорудне, Кам'янка-Дніпровська знаходяться на тимчасово окупованих військами російської федерації територіях.

Дані про обсяги скидання зворотних вод по типах очищення наведені у таблиці 9.

Типи очищення зворотних вод, млн. м³ на рік

Таблиця 9

Рік	Скинуто разом	Нормативно очищених на очисних спорудах				Потужність очисних споруд	
		Разом	Біол. очистка	Фіз.-хім. очистка	Мех. очистка	Разом	у т.ч. перед скиданням до водного об'єкта
2021	742,331	102,088	50,22	0,083	51,784	453,733	431,404
2022	163,542	79,558	37,082	0,039	42,437	372,190	371,634
2023	98,371	81,765	35,825	0,061	45,879	370,611	370,211

Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

У 2023 році скидання виробничих, дренажних та господарсько-побутових зворотних вод у водні об'єкти області здійснювали 55 водокористувачів, з них скидання забруднених і недостатньо очищених зворотних вод здійснювали 8 водокористувачів.

Основними забруднювачами водних ресурсів залишаються підприємства житлово-комунального господарства.

У звітному році структурними підрозділами КП «Облводоканал» ЗОР відведено 1,025 млн. м³ недостатньо-очищених та забруднених зворотних вод у водні об'єкти області.

Сумарний обсяг скидання недостатньо очищених і забруднених зворотних вод у водні об'єкти області підприємствами інших галузей склав 0,260 млн. м³.

Скидання очищених до нормативних показників зворотних вод у водні об'єкти здійснювали 28 водокористувачів, з них найбільш вагомими за обсягами скиду очищених зворотних вод:

ПАТ «Запоріжсталь» відведено 43,465 млн. м³;

КП «Водоканал» м. Запоріжжя відведено 35,477 млн. м³;

АТ «Мотор Січ» відведено 1,306 млн. м³;

ПАТ «Запоріжтрансформатор» відведено 0,853 млн. м³;

Вільнянський експлуатаційний цех водопостачання та водовідведення КП «Облводоканал» ЗОР відведено 0,343 млн. м³.

Скидання нормативно чистих без очищення зворотних вод у водні об'єкти здійснювали 24 водокористувача, з них за даною категорією КП «Водоканал» відведено 12,530 млн. м³, ПАТ «Запоріжсталь» – 1,818 млн. м³, іншими водокористувачами відведено 0,973 млн. м³

Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Протягом 2023 року ДУ «Запорізький обласний лабораторний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» із річки Дніпро відібрано та досліджено 569 проб, що в 2,1 рази більше кількості відібраних про б в 2022 році. Результати досліджень наведено у таблицях 10 та 11:

Мікробіологічні показники якості вод

Таблиця 10

Рік	Відібрані проби	Мікробіологічні показники		
		Кількість відібраних проб	З них нестандартних	% відхилень
2022	Водозабори р. Дніпро	14	-	-
	В зонах рекреації та відпочинку населення р. Дніпро	127	28	22,0 %
	З виділеними збудниками інфекційних захворювань	89	-	-
	За паразитологічними показниками	64	1	1,5 %
2023	Водозабори р. Дніпро	97	44	45,4 %
	В зонах рекреації та відпочинку населення р. Дніпро	157	142	90,4 %
	З виділеними збудниками інфекційних захворювань	257	21	8,2 %
	За паразитологічними показниками	180	-	-

Санітарно-хімічні показники якості вод

Таблиця 11

Рік	Відібрані проби	Санітарно- хімічні показники		
		Кількість відібраних проб	З них нестандартних	% відхилень
2022	Водозабори р. Дніпро	14	10	71,4%
	В зонах рекреації та відпочинку населення р. Дніпро	113	64	56,6 %
2023	Водозабір р. Дніпро	106	94	88,7 %
	В зонах рекреації та відпочинку населення р. Дніпро	209	160	76,6 %

У 2023 році зміни гідрологічного режиму Каховського водосховища внаслідок підриву російською федерацією греблі Каховської ГЕС, призвели підвищенню в десятки разів вмісту у воді річки Дніпро зважених, гумінових речовин, збільшенню забарвленості річкової води і наявності великої кількості фіто- і зоопланктону. В 2023 році відмічався ріст кількості відхилень у пробах (як за мікробіологічними так і санітарно-хімічними показниками), відібраних у нижньому б'єфі. Цьому могло сприяти обміління русла р. Дніпро, зниження коефіцієнту розбавлення, потрапляння у річкову воду продуктів розкладання біологічних речовин річкової флори і фауни.

У 2023 році в Запорізькій області спалахи гострих кишкових інфекцій, в яких етіологічним фактором є питна вода, не реєструвались.

4. Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд Запорізької області становить 2718,3 тис. га. Переважну більшість з них – 2241,7 тис. га складають сільськогосподарські угіддя (82,5%), з яких рілля – 1903,6 тис. га (70 %). Площа лісів та інших лісових земель в області становить 119,3 тис. га (4,4 %), забудовані землі – 95,7 тис. га (3,5 %), інші землі – 261,6 тис. га (9,6 %). Структура земельного фонду області наведена у додатку (рисунок 6).

Проте, 83 % території Запорізької області тимчасово окуповано або перебуває в зоні активних бойових дій.

Запорізька область розташована в південно-східній частині України. Територія Запорізької області розташована в межах типового та сухого степу. Ґрунтовий покрив представлений чорноземом, темно-каштановими ґрунтами, які характеризуються деякою солонуватістю, особливо в приморській частині.

Ґрунт є основним, самостійним компонентом природного середовища та біосфери загалом, обмежений, незамінний і важковідновлюваний природний ресурс, який виконує важливі функції: продуктивні (виробництво біомаси, продовольства), екологічні (біоекологічні, біоенергетичні, біогеохімічні, гідрологічні, газово-атмосферні та ін.), соціальні та інформаційні.

Ґрунти регулюють якість поверхневих і підземних вод, склад атмосферного повітря, є середовищем перебування більшості живих організмів на поверхні суші, забезпечують сприятливе середовище для людини, є основним джерелом виробництва сільськогосподарської продукції.

У 2023 році Запорізькою філією ДУ «Держґрунтохорона» проведено агрохімічне обстеження на площі 24 тис. га. Згідно з планом обстежено сільськогосподарські угіддя в Запорізькому районі (обстежено 9 господарств).

Усього відібрано 1,2 тис. змішаних ґрунтових зразків, проведено 5,325 тис. аналізів для визначення показників родючості, забруднення важкими металами, радіонуклідами і залишковими кількостями пестицидів.

Вміст гумусу. За результатами агрохімічної паспортизації вміст гумусу в ґрунтах обстеженого району коливається в межах від 3,04% до 4,36% і тісно пов'язаний з генетичними властивостями ґрунтів. Переважають в районі чорноземи звичайні малогумусні у т.ч. слабо-, середньо- та сильнозмиті важкосуглинкові.

Підрахунок площ з різним вмістом гумусу здійснювався згідно з таким групуванням: на площі 6,8 % - середній вміст, 62,1% - підвищений, 31,1% - високий ступень забезпеченості.

Середньозважений вміст гумусу складає 3,65 %.

Вміст азоту. За результатами агрохімічного обстеження у 2023 році вміст азоту в ґрунтах обстеженого району коливається в межах 85,4-102,2 мг/кг ґрунту. Площі обстежених ґрунтів розподіляються таким чином: дуже низький вміст азоту – 93,2%, низький – 6,8%.

Середньозважений вміст азоту, що легко гідролізується, складає 93,7 мг/кг ґрунту.

Вміст фосфору. Середньозважений вміст рухомого фосфору в ґрунтах дослідженого району області за 2023 рік складає 105,6 мг/кг ґрунту, а по господарствах цей показник коливається від 77,9 до 138,2 мг/кг ґрунту. Площі ґрунтів з середнім вмістом – 45,7 %, підвищеним – 49,3 %, високим – 5,0%.

Вміст калію. Обстежені ґрунти містять середньозважений вміст рухомих сполук калію 156,5 мг/кг ґрунту, а по господарствах цей показник коливається від 114,7 до 186,2 мг/кг ґрунту. Площа ґрунтів з підвищеним вмістом – 12,0%, високим – 69,7%, дуже високим – 18,3%.

Деградація земель

До деградованих земель відносяться земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин та земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами.

До малопродуктивних земель відносяться сільськогосподарські угіддя, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю, а їх господарське використання за призначенням є економічно не ефективним.

Природно-кліматичні умови, нераціональне використання

сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області.

Екстенсивне використання земель викликало зниження їх продуктивності, посилило залежність сільського господарства від погодних умов. На даний час серед основних проблем родючості ґрунтів області є: висока ступінь розораності земель, розвиток ерозійних процесів, агрохімічна деградація ґрунтів, збільшення площ солонцюватих та засолених ґрунтів, вплив активних бойових особливо на лінії зіткнення (майже 80 % ріллі – це 1,5 млн га – перебувають під постійними обстрілами або окуповані, заміновані).

Найвагомішими чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області завжди були сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт, гірничодобувна промисловість.

Основна причина зниження родючості ґрунтів – це порушення законів землеробства. Саме від господарської діяльності людини найбільше залежить трансформація ґрунтів, тобто підвищення або погіршення їхньої родючості. На сьогодні в області та і в цілому по Україні більшість землекористувачів не проводить жодних заходів, спрямованих на збереження ґрунтів та підвищення їхньої родючості.

Водночас, у 2022–2023 роках основним антропогенним чинником впливу на ґрунти стала повномасштабна війна російської федерації проти України, яка спровокувала масштабну та довготривалу деградацію ґрунтової екосистеми Запорізької області. Заміновані території, вирви від обстрілів, зсуви ґрунту, знищена військова техніка на полях тощо – всі ці явища є сигналами про серйозні порушення ґрунтового покриву з руйнівними наслідками для ґрунтів.

5. Біологічне та ландшафтне різноманіття

Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні рівні живих організмів, їх угруповань, а також формує середовище життєдіяльності людини. Збереження біорізноманіття на видовому рівні означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування.

Загальна характеристика рослинного світу

Для Запорізької області, яка знаходиться у степовій зоні, характерне безлісся. Природні ліси майже не збереглися, їх зовсім мало – це, переважно незначні масиви байрачних лісів, ліси в долинах річок, а також штучні лісові насадження. Цей ресурс можна охарактеризувати як «непродуктивний».

З огляду екологічного значення всі ліси можна віднести до «групи А», тобто вони виконують, насамперед, природоохоронну функцію.

Північно-східна частина області розташована в різнотравно-типчаково-ковиловій підзоні. Для рослинного покриву характерні зімкнутість травостою, видове різноманіття бобових і різнотрав'я, наявність дернинних і кореневищних злаків у травостої перелогів і майже цілковитій відсутності ефемер. В місцях, де зберіглася первинна рослинність, можна знайти такі злаки як ковилу пірчасту та

волосисту, типчак, тонконіг, костер безостий, пирій повзучий і сизий та інші.

Північно-західна частина області знаходиться в підзоні типчаково-ковилових степів. Тут травостій більш розріджений, спостерігається значна кількість ефемерів. Незначне видове різноманіття – степ майже вигоряє.

Зону справжніх степів поділяють на дві підзони: різнотравно-типчаково-ковилових і типчаково-ковилових степів. На території області межа між цими підзонами проходить від м. Запоріжжя до м. Орхів і далі через верхів'я р. Молочної, огинаючи з заходу півдня Приазовську височину, до узбережжя Азовського моря.

Крайній південний захід області – це так званий Молочно-Утлюцький півострів, має рослинність, притаманну полино-типчаково-ковиловому і полино-типчаковому степу зони спустинених степів (дернині злаки – типчак, ковила, пирій гребеневидний; мохи лишайники).

Загальна характеристика тваринного світу

Територія області зазнала значного антропогенного впливу у ХХ сторіччі. Він полягає у трансформації значних площ степових угідь в агроценози, забруднення їх пестицидами та продуктами розпаду мінеральних добрив, створені мережі іригаційних каналів та лісосмуг, які за порівняно короткий час змінили колишній посушливий степ, що в значній мірі вплинуло на тваринний світ регіону. Крім того, було проведено ряд заходів з реакліматизації та акліматизації мисливських тварин (дикий кабан, дикий кріль, ондатра, єнотоподібний собака та інші). Інтенсивна трансформація біотопів вплинула на аборигенну фауну області.

Типовими видами для степової зони із ссавців є лисиця, ховрах сірий, полівки сіра та степова, хом'ячок сірий, сліпак, тхір степовий, їжак вухатий, степова мишівка, куниця кам'яна, дикий кролик, зустрічається бабак, тхір-перев'язка.

З птахів характерні чайка, мартин сріблястий, норець, качка, чапля, бугай. У дельті Дніпра гніздяться гуска сіра, лебідь-шипун.

Для Азовського моря характерні оселедець керченський, пузанок, хамса, велика камбала, тюлька, бичок.

Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

В області створено 2 національні природні парки: НПП «Великий Луг» та Приазовський національний природний парк, які є місцями існування та відтворення багатьох видів тваринного світу, які охороняються (під тимчасовою окупацією РФ). Зоологічний парк місцевого значення «Таврія» є місцем мешкання туркменського кулану та коня Пржевальського, які занесені до Червоної книги МСОП.

За даними науковців, на території Запорізької області мешкає приблизно 145 видів (або 26,75 %) фауни держави.

Серед 297 видів безхребетних України 61 вид (20,54 %) – представники Запорізької області: 2 види гідроїдних поліпів, 1 вид кільчастих червів, 5 видів

ракоподібних, 53 види комах. Такі представники класів червонокнижних безхребетних тварин, як круглі черви, павукоподібні, багатоніжки, ногохвістки та молюски відсутні на території області.

Хребетних тварин Запорізької області майже на 15 % (34,29 %) більше, ніж безхребетних. З 299-ти видів 84 мешкає на території області. Представники червонокнижних земноводних відсутні в області. Найбільш чисельний клас червонокнижних птахів, що мешкають на території області, – 40 видів. Наступними за чисельністю є риби – 16 видів, 22 види червонокнижних ссавців та майже половина – 5 видів плазунів, 1 вид відноситься до класу «круглороті».

У межах області мешкає 113 видів тварин, занесених до Червоної книги України.

Види тваринного світу, що охороняються

Таблиця 12

Види тваринного світу	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, од.	113	113	113
Загальна кількість видів тваринного світу на території області, що охороняються, од.	322	322	322
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	46	46	46
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од.	350	350	350
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, CMS), од.	159	159	159
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	89	89	89
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS), од.	11	11	11

Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

Ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і економічну цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

Стан природно-заповідного фонду

За станом на 01.01.2024 на території Запорізької області розташовано 348 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) загальною

площею 138183,4433 га, з них 24 - території загальнодержавного значення та 324 – місцевого значення. Відсоток заповідності області становить 5,07 %.

За станом на 01.01.2024 визначено межі 154 об'єктів ПЗФ місцевого значення на площі 12103,585 га, що становить 64,3 % від їх загальної площі, та 18 територій ПЗФ загальнодержавного значення площею 44638,2 га, що становить 30,26 % від їх загальної площі.

Встановлення в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ, які передані під охорону державним лісгосподарським підприємством, здійснюється відповідно до матеріалів лісовпорядкування. Роботи по встановленню меж інших територій та об'єктів ПЗФ проводяться відповідно до вимог ст. 47 Закону України «Про землеустрій».

Проте, враховуючи, що майже 95 % заповідних територій області знаходяться на тимчасово окупованій території, встановлення в природі (на місцевості) після 24.02.2022 не проводилось.

Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Згідно положень Сивільської стратегії, біосферні резервати – це особливі природні території, які охороняються, з еталонними ділянками головних біомів землі, що виділяється для збереження природних екосистем та генофонду рослин і тварин. Оскільки, метою створення біосферних резерватів є забезпечення та розвиток збалансованих взаємовідносин між корінним населенням та навколишнім середовищем, а структура резервату передбачає 3 зони (зона спокою, буферна зона, зона взаємодії), такі вимоги не дозволяють на сучасному етапі існування парку виділити на його території певні біосферні резервати. Можливо виділення Молочного лиману та суміжних з ним територій як ядра ПНПП та ВБУ міжнародного значення в окремий біосферний резерват «Молочний лиман» в межах Приазовського національного природного парку.

Потенційним об'єктом для створення біосферного резервату може бути Обіточна коса, як еталонна територія приморських ландшафтів Азовського узбережжя, яка є частиною, як і Молочний лиман, головного Європейського міграційного коридору птахів, що потребує приєднання цієї коси до складу Приазовського національного природного парку.

З числа об'єктів Всесвітньої спадщини на території Запорізької області можна виділити Національний заповідник «Хортиця», історико - археологічний заповідник «Кам'яні Могили».

Національний заповідник «Хортиця» занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Острів Хортиця знаходиться в центрі міста Запоріжжя та є найбільшим островом на р. Дніпро. Загальна площа острова з прилеглими до нього невеликими острівцями складає 2386,86 га. Цей винятковий природний та історичний комплекс є одним з семи чудес України. На даній території завширшки 2,5 і завдовжки 12,5 кілометрів, розміщено 70 унікальних пам'яток історії та археології, що охоплюють період від мезоліту до наших днів, з них 36 пам'яток пов'язані з історією Запорізького козацтва.

Хортиця – єдине місце в Україні, де на гранично обмеженій площі зосереджені зразки усіх ландшафтних зон Європи – степ, лісостеп, ліс, гори,

навіть напівпустеля. Тут виявлено понад – 1000 видів рослин, 657 видів – представників місцевої дикої флори, 41 представників хортицької флори – ендеміки (ніде більше окрім Хортиці, не зустрічаються), стільки ж видів під загрозою зникнення, 21 вид занесено до Червоної книги. У плавнях росте найменша у світі папороть – сальвінія плаваюча. На острові – близько 130 видів птахів (всього в Україні їх трохи більше 300 видів), близько 30 видів звірів, серед яких найбільші – вепр, козуля, лисиця.

У північній частині острова розташований ряд невеликих скелястих островків – Середній, Три Стоги, Два брати. Нижче за течією Дніпра розташовані ще два острови – Байда (правий рукав) та Розсьобін (лівий рукав).

Долина Дніпра в районі Хортиці є однією із збереженої ділянки порожистої частини річки. Район острова Хортиці можна розглядати як релікт або своєрідний геологічний пам'ятник Порожистого Придніпров'я, який дивом зберігся після будівництва каскаду водоймищ на Дніпрі.

Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район) площею 15 га, це єдине місце в світі, де зосереджені малюнки, датовані настільки широким історичним діапазоном: від епохи пізнього палеоліту до середньовіччя, а саме від 24 – 22 тисячоліття до нашої ери до 11 – 13 століття нашої ери.

«Кам'яна могила» являє собою останець піщаника Сарматського моря, яке 14 – 12 мільйонів років тому займало територію Чорного, Азовського та Каспійського морів. Пізніше, коли виникло Понтійське море, тут утворилися вапнякові відкладення. Море пішло, запанувала пустеля з червоно-бурими глинами, які містили залізо та марганець. Згодом утворилася впадини річки, води якої просочувались углиб, а оксиди заліза та марганцю виходили на поверхню, утворюючи кам'янисту породу. Так виник пісковиковий моноліт.

У наш час висота пагорба сягає 12 метрів. Площа – приблизно 3 гектари. Кількість плит – понад 3 тисячі. Кількість місць, де виявлено зображення, – більш як 68. Середній розмір гrotів – 5 – 8 метрів у довжину, до 1,5 метра у висоту. Територія заповідника повністю тимчасово окупована рф.

Заповідник «Кам'яні Могили» (Пологівський район) засновано 05.04.1927 як особливу природоохоронну територію місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 га - в Запорізькій. Зараз він є одним з чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника, який підпорядкований Президії НАН України.

Географічно заповідник розташований на Приазовській височині, у верхів'ях річки Каратиш, притоки річки Берда. Знаходиться на виходах порід Азово-Подільського кристалічного масиву, що є частиною Українського кристалічного щита. Кам'яні могили являють собою потужні скельні виходи, що височіють на 50-70 метрів над навколишнім степом. Загалом, з загальної площі заповідника близько 200 гектарів приходить на виходи гранітів. Граніти, з яких складені гряди, унікальні за хімічним складом та фізичною структурою та не мають аналогів у світі. Їх вік близько 2 мільярдів років.

Природа Кам'яних Могили унікальна. Рослинний світ нараховує близько 485 видів судинних рослин, серед яких зустрічаються представники пустельно-

степових, кам'янисто-степових, степових, лугових, лісових, болотяних та інших видів. Тут зростає вісім видів папоротників, ковила, а також рідкісні види флори, ендеміки деревій голий і волошка ложно блідочешуйчаста. Зустрічаються тут і нетипові для степових районів рослини, як то ряст Пачоського, конюшина кавказька, а також тюльпан гранітний, щавель пучколопасний тощо.

Вчені пояснюють таку багату різноманітність нетипових для степового регіону рослин тим, що наприкінці палеогену (близько 30 млн. років тому), коли південна частина території України була затоплена водами Світового океану, гірська ділянка Кам'яних Могили залишалася незатопленою, представляючи собою півострів, пов'язаний з материком вузьким перешийком. Таким чином, розвиток приазовської флори був безперервним протягом мільйонів років.

Тваринний світ Кам'яних Могили не такий різноманітний, як рослинний. Найбільш часто тут зустрічаються лисиці, їжаки звичайні, полівки, миші, ховрахи, хом'яки, дещо рідше — степовий тхір, заєць-русак. Добре прижилася невласлива для цієї місцевості єнотовидна собака. Навесні на Кам'яні Могили прилітають жайворонки. Гніздиться тут вівсянка, сіра куріпка, перепел, кам'янка, зозуля, іволга, чайка, дика качка тощо.

Територія заповідника повністю тимчасово окупована рф.

Запорізька область відноситься до найбільш антропогенно-змінених регіонів країни. Не дивлячись на зростання площ природно-заповідного фонду, його частка в загальній площі території області, різноманіття видів природних ландшафтів і рослинних угруповань, територіальна структура природоохоронних територій не в повній мірі відповідають міжнародним стандартам та стратегії планування території.

Внаслідок надмірної розораності ґрунтів, в області значно погіршилися умови забезпечення територіальної єдності ділянок з природними ландшафтами, що ускладнює, а інколи й унеможливорює просторові процеси біологічного обміну на ценотичному та генетичному рівнях, притаманні живій природі.

Потужний промисловий і сільськогосподарський потенціал, з одного боку, сприяв прогресу області, а з іншого – запустив процеси регресу і навіть деградації природних екосистем.

В даних умовах невідкладним є відновлення екологічного балансу регіону та забезпечення оптимального рівня життєдіяльності населення в регіоні.

6. Смарагдова мережа

Смарагдова мережа (Emerald Network) є частиною загальноєвропейської ініціативи зі збереження біорізноманіття, яка спрямована на створення системи територій, важливих для збереження видів і природних оселищ, що мають значення на європейському рівні. У рамках цієї ініціативи Запорізька область України є важливим регіоном завдяки своєму унікальному біогеографічному положенню, яке поєднує степові та водно-болотні екосистеми.

Біорізноманіття та ключові об'єкти Смарагдової мережі Запорізької області.

Запорізька область охоплює території з багатою флорою і фауною, включаючи рідкісні та зникаючі види, внесені до Червоної книги України, а також види, що охороняються згідно з Бернською конвенцією. Основними компонентами Смарагдової мережі в регіоні є:

Природні степові екосистеми. Ці території представлені цілиними степами, що збереглися на різних рівнинах області, зокрема на територіях природо-заповідного фонду. Тут мешкають такі рідкісні види

рослин: тюльпан Шренка (*Tulipa schrenkii*), ковила українська (*Stipa ucrainica*) та степовий орел (*Aquila nipalensis*), Астрагал шерстисто-квітковий *Astragalus dasyanthus* Pall, Карагана скіфська *Caragana scythica* (Kom.) Pojark та ін.;

тварин: *Coluber jugularis* Полоз жовточеревий, *Iphiclidospodairius* Подалірій, *Mustela (Putorius) eversmani* Тхір степовий, *Papilio Machaon* Махаон та ін.

Острів Хортиця. Унікальний природний комплекс, який поєднує флору та фауну степового, лісового та водного середовищ.

Водно-болотні угіддя. Значна частина таких угідь пов'язана з Каховським водосховищем, річками Дніпро, Молочна та Конка. Ці екосистеми підтримують життєдіяльність численних птахів, таких як коровайка (*Plegadis falcinellus*) і крячок каспійський (*Sterna caspia*).

На території області розташовано 5 водно-болотних угідь міжнародного значення – «Молочний лиман», «Коса Обітична та затока Обітична», «Гирло р. Берди, коса Бердянська та затока Бердянська», «Архіпелаг Великі і Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків».

В межах територій водно-болотних угідь розташовані об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення, а саме: заказники «Коса Обітична», «Молочний лиман», «Заплава р. Берда», «Великі та Малі Кучугури», Приазовський НПП та НПП «Великий луг».

Екологічна цінність територій Смарагдової мережі в Запорізькій області полягає у підтримці природної рівноваги, збереженні генетичних ресурсів та забезпеченні екосистемних послуг (зокрема водоочищення та регулювання клімату). Проте існує ряд загроз, які ускладнюють збереження цих територій:

Антропогенний вплив. Сільське господарство, промислове будівництво та видобуток корисних копалин призводять до деградації екосистем.

Кліматичні зміни. Посушливий клімат регіону стає ще більш екстремальним, що негативно впливає на водно-болотні угіддя та степові екосистеми.

Недостатнє фінансування природоохоронних заходів. Брак ресурсів для моніторингу стану екосистем та реалізації заходів зі збереження.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації та тимчасовою окупацією значної частини області, більшість територій Смарагдової мережі Запорізької області знаходиться під окупацією РФ, дослідити сучасний їх стан не є можливим.

Слід зазначити, що виконання заходів Програми не передбачає суттєвого впливу на території Смарагдової мережі.

7. Відходи

Управління відходами залишається однією із важливих екологічних проблем та потребує системного вирішення. Перетворення системи управління відходами на екологічно безпечну є для України одним із пріоритетних завдань. Домінуючим способом управління відходами у 2023 році, як і у попередні роки, залишалося їх видалення (ієрархія управління відходами наведена у додатку рисунок 7).

Таким чином, зберігається тенденція до прогресуючого накопичення відходів як у промисловому, так і у побутовому секторі.

Ситуація ускладнюється й тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх оброблення та відновлення.

Значні обсяги щорічного утворення відходів в Україні та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, обробленню та екологічно безпечному видаленню, поглиблюють екологічну кризу і стають гальмівним фактором розвитку національної економіки. Втрачається вагомий ресурсний потенціал, і водночас погіршується і так несприятлива екологічна ситуація.

На території області зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості та підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла, води. Також, в області зосереджені хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу.

Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням відходів I–IV класів небезпеки. Утворення відходів I–IV класів небезпеки наведено у таблиці 13.

Утворення відходів I–IV класів небезпеки, тис. тон

Таблиця 13

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік*
Утворено відходів I–IV класів небезпеки	5 599,1	1 724,6	1 426,3
у тому числі:			
відходи I –III класів небезпеки	16,1	4,390	2,48

* дані можуть бути уточнені. Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств.

Протягом 2023 року на основних підприємствах - забруднювачах у Запорізькій області утворено 719 183,358 тонн відходів, з яких:

передано для відновлення – 4 690,099 тонн;

передано для видалення – 5 628,431 тонн.

Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням значної кількості відходів. Запорізька область замикає п'ятірку регіонів з найбільшим показником утворення відходів (після Дніпропетровської, Полтавської, Кіровоградської та Донецької областей).

Масштабне ресурсовикористання та енергетично-сировинна спеціалізація економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва та споживання.

Основні показники поводження з відходами I–IV класів небезпеки наведено у таблиці 14.

**Основні показники поводження з відходами
I–IV класів небезпеки, тис. тонн**

Таблиця 14

№ з/п	Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік*
1	Утворено	5 599,067	1 724,575	1 426,306
2	Отримано від інших підприємств	430,665	708,236	785,548
3	Спалено	51,474	4,995	0,989
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	51,444	4,995	0,989
4	Використано (утилізовано)	3 172,142	553,728	0,873
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	1 663,703	844,069	1 191,452
6	Передано відходів на сторону	-	650,926	681,642
7	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	301,646	406,498	8,292

* - статистичні дані можуть бути уточнені. Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств.

Роботу з підтримання санітарного стану території, організації збору побутових відходів, виявлення та ліквідації стихійних звалищ проводять комунальні та приватні підприємства, сільські та селищні ради, об'єднані територіальні громади із залученням суб'єктів підприємницької діяльності, що провадять господарську діяльність на підпорядкованій території.

З метою обмеження та запобігання негативному впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини, законодавством забороняється захоронення не перероблених (необроблених) побутових відходів.

Значну частину у складі побутових відходів займає вторинна сировина (полімерна тара (упаковка), відходи паперу та картону, брухт чорних та кольорових металів, деталі устаткування, інше). На території області є ряд суб'єктів господарювання, які займаються в правовому полі збиранням відходів, як вторинної сировини.

Місцезнаходження, контактні дані та спеціалізацію суб'єктів господарювання, що здійснюють заготівлю відходів як вторинної сировини, нанесено на безкоштовну інтерактивну карту пунктів прийому вторсировини – проєкт створено Всеукраїнським молодіжним рухом «Let's do it Ukraine» за підтримки компанії PepsiCo Україна, PepsiCo Foundation з метою формування культури правильного поводження з відходами в Україні. Ознайомитися з картою можна за посиланням: <https://recyclingpoints.org/>.

На даний час на території Запорізької області, підконтрольній Україні, обліковується 21 місце видалення відходів. На території Запорізької міської громади розміщено 2 полігони твердих побутових відходів (далі – ТПВ), один з яких закритий. Полігон № 1 м. Запоріжжя розташований на земельній ділянці площею 47,0707 га, введений в експлуатацію у 1952 році. Власником полігону ТПВ є ТОВ «ВЕЛЬТУМ-Запоріжжя», який розробив план реконструкції (рекультивуації) полігону ТПВ. За даними Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля суб'єкт господарювання у 2020 році отримав висновок з оцінки впливу на довкілля, виданий Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України для провадження планованої діяльності «Реконструкція (рекультивуація) полігону твердих побутових відходів ПТПВ-1 по вул. Базова 10-В в м. Запоріжжя».

Також на підконтрольній Україні території Запорізької області розміщено 15 полігонів промислових відходів, три з яких закриті.

Державні санітарні правила та норми «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення» (ДСанПіН 2.2.7.029-99), що регламентували поводження з промисловими відходами, призупинено рішенням Держпідприємництва від 15.07.2015 № 33. На даний час на стадії погодження знаходяться нормативні акти, які регламентують розміщення відходів на полігонах.

Крім того, експлуатуються 3 відвали мулових осадів КП «Водоканал» Запорізької міської ради та 1 муловий майданчик КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради.

З початку російського вторгнення в області зафіксовано часткове пошкодження або повне руйнування 13 512 цивільних об'єктів, у тому числі житлові будинки (багатоповерхові та приватні) – 7776; заклади освіти, культури та спорту – 423, промислові об'єкти та об'єкти життєзабезпечення – 4272. Відходи руйнувань на підконтрольній території області лише за 2023 рік склали близько 31,4 тис. тонн.

Зберігати відходи від руйнувань відповідно до Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків (постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073) можливо на наявних об'єктах поводження з відходами, у кількості, що не перевищує відповідних норм і правил їх експлуатації, або за відсутності таких об'єктів на місцях тимчасового зберігання. Існуючі об'єкти управління відходами, що представляють собою місця видалення побутових відходів, не в змозі прийняти значної кількості відходів від руйнувань.

На даний час відходи руйнувань перевозяться і зберігаються на полігоні твердих побутових відходів № 1 на території Запорізької міської громади. Лише за 2023 рік на полігоні розміщено 12 425,7 тонн будівельних відходів та відходів руйнувань.

З метою прискорення проведення аварійно-рятувальних робіт, перевезення і розміщення відходів руйнувань рішенням Ради оборони Запорізької області від 19.12.2023 № 174 об'єкт незавершеного будівництва ПТПВ № 3 на земельній ділянці Широківської тергромади площею 27 га визначено місцем для тимчасового зберігання відходів від руйнувань, що утворилися у зв'язку із пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд.

Наразі в більшості випадків відходи від руйнувань залишаються за місцем утворення у зв'язку із небезпекою постійних обстрілів території.

Однією з проблем області є безхазяйні, непридатні до використання та заборонені до застосування хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР). При проведенні реформування колективних сільськогосподарських підприємств органами місцевого самоврядування недостатньо приділялось уваги питанню поводження з ХЗЗР, що призвело до втрати їх власника, особливо при розпаюванні господарств і зміні власності на землю, що ускладнює процедуру поводження з безхазяйними ХЗЗР.

Запорізькою районною державною адміністрацією у 2023 році проведено позачергову інвентаризацію місць накопичення заборонених і непридатних до використання в сільському господарстві ХЗЗР. Згідно актів станом на 06.10.2023:

стан складу з безхазяйними ХЗЗР (с. Петро-Свистунове, Запорізького р-ну) незадовільний, ХЗЗР візуально відсутні;

стан складу з безхазяйними ХЗЗР (с. Васильківське Запорізького р-ну) незадовільний, ХЗЗР візуально відсутні.

У 2023 році в Україні стартувала реформа у сфері управління відходами. Набрав чинності (09.07.2023) рамковий євроінтеграційний документ - Закон України «Про управління відходами». Документ запустив реформу у сфері управління з відходами та наближає наше законодавство до законодавства ЄС (ієрархія управління відходами наведена у додатку рисунок 8). Рамковий закон - це той фундамент, на якому будуватиметься реформа. Ним передбачено наступні зміни в управлінні відходами: нова дієва дозвільна система; децентралізація управління відходами; багаторівневе планування; розбудова інфраструктури; європейські принципи – ієрархія управління відходами, розширена відповідальність виробника, «забруднювач платить».

Проте, необхідне розробка та ухвалення секторального законодавства для регулювання окремих положень Закону, зокрема:

«Про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України»;

«Про батареї та акумулятори»;

«Про відходи електричного та електронного обладнання»;

«Про упаковку та відходи упаковки»;

«Про відходи видобувної промисловості».

Кожен з секторальних законів – це також базовий документ, для реалізації якого необхідно прийняти низку підзаконних актів – постанов Уряду, наказів Міндовкілля, Мінінфраструктури та технічних регламентів.

Закон «Про управління відходами» врегулює питання дозвільної системи, визначає необхідний пакет документів для отримання дозволів, приналежність їх до відповідних реєстрів і передбачає подання електронної звітності завдяки сервісам «ЕкоСистеми».

Закон також урегулює питання розділення повноважень між міністерствами, органами місцевого самоврядування та місцевими органами влади. Відтепер встановлено належне регулювання ринку відходів, прописані чіткі правила співпраці органів місцевого самоврядування, інвесторів, переробних підприємств, виробників продукції та товарів, що дозволяють надавати якісні та доступні послуги у сфері управління відходами.

Нове законодавство передбачає рух від державного плану управління відходами аж до планів управління відходами підприємств.

Запорізькою обласною державною адміністрацією наприкінці 2021 року розроблено Регіональний план управління відходами Запорізької області до 2030 року. Але він не був погоджений Міндовкіллям через відсутність відповідного Порядку.

Після набрання чинності Закону «Про управління відходами», виникла необхідність коригування Регіонального плану.

Наразі проблемними питаннями, які виникають під час коригування є:
 окупація переважної частини Запорізької області та планування управління відходами руйнації для окупованих територій;
 відсутність об'єктивних масивів статистичних даних необхідних для планування системою управління відходами області;
 стрімке розширення нормативно правової бази та відсутність багатьох законодавчих актів, які регулюють основні положення Закону.

Зазначений стан справ та кількість проблем та викликів, які постають при плануванні управління відходами області потребує спільних зусиль для коригування Регіонального плану Запорізької області.

8. Демографічна ситуація та стан здоров'я населення

Демографічні процеси мають фундаментальне значення як для процесів регіонального та національного розвитку, так і для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку, зокрема тих, що стосуються рівня бідності, охорони здоров'я, освіти, економічного зростання.

Майже за весь період незалежності демографічна ситуація в Україні характеризується скороченням чисельності населення, в першу чергу, за рахунок перевищення смертності над народжуваністю.

Динаміка демографічних показників у 2017-2021 роках наведена у таблиці 15 та у додатку (рисунок 9).

Динаміка демографічних показників у 2017-2021 роках

Таблиця 15

Роки	Показник	Чисельність наявного населення, тис. осіб	+/- %	Кількість живонароджених на 1000 осіб наявного населення	+/- %	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років
1	2	3	4	5	6	7
2017	Україна	42386,4	-0,5	9,4	-8,7	71,98
	Запорізька область	1723,2	-0,9	8,2	-8,9	71,49
2018	Україна	42153,2	-0,6	8,7	-7,7	71,76
	Запорізька область	1705,8	-1,0	7,4	-9,8	71,11
2019	Україна	41902,4	-0,6	8,1	-6,9	72,01
	Запорізька область	1687,4	-1,1	6,8	-8,1	71,39
2020	Україна	41588,4	-0,7	7,8	-3,7	71,35
	Запорізька область	1666,5	-1,2	6,3	-7,4	70,83
2021	Україна	41167,3	-1,0	7,3	-6,4	69,77
	Запорізька область	1638,5	-1,7	5,8	-7,9	68,64

Висока концентрація найбільш екологічно-небезпечних галузей промисловості на території регіону обумовлює віднесення Запорізької області до одного із найбільш техногенно навантажених регіонів України, що в свою чергу віддзеркалюється на демографічних показниках. Демографічна ситуація за окремими регіонами у 2021 році наведена у таблиці 16.

Демографічна ситуація за окремими регіонами у 2021 році, тис. осіб

Таблиця 16

Регіон	Чисельність наявного населення на 01.01.2022	Кількість живонароджень	Кількість смертей	Природний приріст, скорочення (-)
Україна	41167,3	272,0	714,3	-442,3
Донецька	4059,4	10,1	45,7	-35,6
Дніпропетровська	3096,5	19,5	64,8	-45,3
Харківська	2599,0	15,5	55,1	-39,6
Львівська	2478,1	19,4	39,9	-20,5
Запорізька	1638,5	9,6	35,7	-26,1
Івано-Франківська	1351,8	10,6	20,6	-10,0

Довоєнна демографічна ситуація в області, як і в цілому по Україні, мала регресивний характер (таблиця 16). Так, чисельність наявного населення області за 2021 рік зменшилася на 28,0 тис. осіб і на 01.01.2022 склала 1638,5 тис. осіб, що пояснюється, у першу чергу, природним скороченням населення на 26,1 тис. осіб. Зберігається тенденція щодо зменшення народжуваності та зростання смертності населення: впродовж 2021 року народилося 9,6 тис. осіб (у 2020 році – 10,5 тис. осіб), померло – 35,7 тис. осіб (26,1 тис. осіб).

Рівень смертності населення у 2021 році склав 21,6 осіб на 1000 жителів (по Україні – 18,5), що у 3,7 рази (у 2,5 рази) перевищує показник народжуваності – 5,8 на 1000 жителів (7,3).

Основна частка смертей припадає на захворювання системи кровообігу – 54,7 % (по Україні – 60,1 %) від загальної кількості, у тому числі ішемічна хвороба серця – 32,5 % (42,1 %). Вищими ніж загальноукраїнські показники смертності від хвороб у Запорізькій області припадають на цереброваскулярні хвороби – 15,3 % (по Україні – 11,6 %), новоутворення – 12,0 % (10,4 %), COVID-19 – 14,9 % (12 %), хвороби органів дихання – 4,0 % (3,7 %).

Крім того, необхідно зауважити, що під час пандемії, спричиненої COVID-19, особливу групу ризику становлять пацієнти із хронічними серцево-судинними захворюваннями та хворобами органів дихання.

За рахунок високого загального коефіцієнта смертності та низького загального коефіцієнта народжуваності показник природного руху по області є від'ємним та складає «мінус» 15,8 на 1000 осіб наявного населення, що перевищує середній показник по Україні («мінус» 11,2).

Також, у віковій структурі населення області спостерігається подальше старіння населення. Питома вага населення 60 років і старше серед всього

населення області має тенденцію до збільшення і у 2021 році складає 25,9 % (2018 рік – 24,3 %, 2019 рік – 24,8 %, 2020 рік – 25,2 %), що по шкалі Россета «18,0 % і більше» розцінюється «як надзвичайно високий рівень демографічної старості».

Повномасштабне вторгнення росіян в Україну критично загострило негативну тенденцію – падіння народжуваності та тривалість життя. Демографічний вплив війни значний не лише під час війни, а й протягом наступних десятиліть.

З початком повномасштабної війни ситуація з факторами, що впливають на демографічний стан, докорінно змінилася: на перший план вийшов механічний рух населення. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з початку російського вторгнення більше 6,8 млн. українців виїхали в інші країни⁴. Згодом, за прогнозами, їхня кількість може досягти 8,3 млн осіб⁵. Необхідно зауважити, що структура вимушеної міграції суттєво відрізняється від нормальних міграційних процесів, зокрема, лівову частку займають жінки. Так за результатами соціологічного дослідження «Біженці з України в Польщі», проведеного Фондом підтримки мігрантів на ринку праці «EWL» та Центром Східноєвропейських студій Варшавського університету⁶, частка жінок серед вимушених мігрантів з України у Польщі становила 94 %.

Стосовно вікового складу, то найбільша частка біженців серед осіб у віці 18 років і старше, це особи у віці 35-59 років – 55 %. Частка осіб пенсійного віку у цьому контингенті становить 16 %, а у всьому контингенті біженців (враховуючи осіб у віці молодше 18 років) лише 12 %⁴.

Вище окреслене призвело до суттєвого зрушення у статеві-віковій структурі населення як України, так Запорізького регіону.

Необхідно зауважити, закінчення війни та військових дій разом із закінченням окупації територій, є основними чинниками повернення більшості біженців. Водночас, ці стимули для повернення є значно більш важливими для біженців, які походять з регіонів, розташованих ближче до лінії фронту, та/або з територій під тимчасовою окупацією порівняно з рештою (71 % проти 60 %). Зокрема, частіше повідомляється серед біженців з таких областей, як Луганська (89 %), Херсонська (86 %), *Запорізька* (78 %), Донецька (76 %) та Миколаївська (72 %)⁷.

Отже, на тлі третього року вторгнення росії, Україна продовжує зазнавати приголомшливих економічних та людських втрат. Конфлікт охопив практично всі аспекти життя та діяльності людей – охорону здоров'я, культурну сферу, освіту, економічний розвиток.

Системними негативними чинниками погіршення якості життя населення країни стали відсутність відчуття безпеки; звуження джерел доходів та зниження

⁴ - Ukraine refugee situation. unhcr.org. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

⁵ - Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Монографія «Якість життя населення України та перші наслідки війни».

⁶ - Центр міжнародної безпеки та партнерства. Дослідження «Біженці з України в Польщі». URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/33923>.

⁷ - Звіт УВКБ ООН «Життя на очікуванні: наміри та перспективи біженців, репатріантів та переселенців з України № 6. Підсумкові результати», 19 листопада 2024 року. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/112600>.

їх купівельної спроможності через підвищення цін, насамперед, на товари першої необхідності; проблеми з постачанням електроенергії, води та тепла; загальне погіршення житлових умов, обмеження доступності якісних медичних послуг та інших послуг соціальної сфери тощо.

Різке скорочення доходів домогосподарств призвело до значного зростання бідності, особливо дитячої. Раптова бідність⁸ досягла значних масштабів через загибель та травмування мирного населення, втрату майна, руйнування житлового фонду та інфраструктури населених пунктів, проблем з енергопостачанням, опаленням, водопостачанням і обмеженням доступу до базових соціальних послуг. Зросли масштаби багатовимірної бідності, діти країни відчули обмеження прав на безпеку, освіту, охорону здоров'я, розвиток і нормальне дитинство.

Відповідно до оцінки Світового банку з початку війни за межею бідності в Україні опинились щонайменше 1,8 млн людей. Зараз понад 9 млн українців перебувають за межею бідності⁹. Бідність на територіях, які найбільше постраждалими від військових дій, та на територіях зі значною кількістю ВПО, має свою специфіку і є вищою.

Висока інфляція, особливо на базові потреби людини, а саме продукти харчування та житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, непропорційно підірвала купівельну спроможність домогосподарств з низьким рівнем доходів, зважаючи на те, що витрати на продукти харчування та житлово-комунальні послуги становлять значну частину їхніх сімейних бюджетів. В Запорізькій області станом на листопад 2024 року, у порівнянні з груднем 2023 року, ціни на харчові продукти та безалкогольні напої збільшилися на 9,3 %; на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива – на 20,2 %¹⁰.

Від руйнівних процесів найбільше страждають вразливі верстви населення та економічно неспроможні домогосподарства, оскільки вони не в змозі самотійно протистояти викликам, зокрема, на внутрішньо переміщених осіб в Україні (далі – ВПО), кількість яких на підконтрольній території України Запорізької області станом на 01.12.2024 становить 223,4 тис. осіб. Оскільки через війну люди втратили житло і змушені витратити значну частину своїх доходів на його оренду, підвищення цін на житлово-комунальні послуги значно поглиблює проблеми цієї категорії громадян.

З початком війни частка домогосподарств із недостатнім рівнем харчування збільшилася як серед ВПО, так і серед непереміщених осіб, розрив між двома групами збільшився після початку зимового періоду. Недостатній рівень харчування мало кожне четверте домогосподарство серед непереміщених осіб, а серед переміщених осіб – кожне третє¹¹.

Внаслідок війни, за оцінками, очікується суттєве зростання рівня бідності

⁸ - Раптова бідність – втрата основних джерел доходів та/або майна за короткий проміжок часу внаслідок хвороби, смерті членів сім'ї або масштабних потрясінь.

⁹ - Аналітика Світового банку URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview#1>.

¹⁰ - Індекси споживчих цін на товари та послуги, опубліковані Державною службою статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

¹¹ - Всесвітня продовольча програма, «Аналіз тенденцій щодо продовольчої безпеки в Україні: Основні тренди» (“Ukraine Food Security Trend Analysis: Key Trends”).

майже у півтора рази (за абсолютним критерієм) або на 21 відсотковий пункт (рисунок 10 додатку), у т.ч. серед різних типів домогосподарств з дітьми зростання рівня бідності з 43,2 % у 2021 році до 65,6 % у 2023 році та зменшення диференціації за цим показником¹² (рисунок 11 додатку). Якщо не вжити заходів з пом'якшення наслідків бідності, зокрема для дітей, війна може зумовити довгострокові наслідки в цьому плані.

Ескалація бойових дій значно збільшила гуманітарні потреби поблизу лінії фронту. Цивільне населення, яке залишається у прифронтових громадах Запорізької області стикається з жахливими умовами життя, які, як очікується, погіршуватимуться з наближенням зими.

Вплив війни в Україні далеко не обмежується фізичною шкодою та руйнуваннями. Він проникає в саму суть суспільства, залишаючи невидимі шрами на багато поколінь уперед. Психологічний вплив війни на суспільство потенційно стане її найбільш катастрофічним спадком, оскільки мільйони людей в Україні потребують підтримки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), до 10 мільйонів українців (або чверть населення) наражаються на ризик виникнення певного психічного розладу – від тривожності й стресу до більш тяжких розладів¹³.

Хронічний стресовий стан та загальні складні умови життя під час воєнних дій, хімічне забруднення ґрунтів, джерел води та повітря безпосередньо негативно віддзеркалюється на стані *здоров'я місцевого населення*.

Так, протягом I півріччя 2024 року медичними закладами області було госпіталізовано на 56,6 % більше, ніж у аналогічному періоді 2023 року, пацієнтів зі злоякісними новоутвореннями (7162 особи); на 9,9 % – із туберкульозом органів дихання та позалегеновим туберкульозом (256 осіб); на 11,7 % – з хворобами системи кровообігу (17831 особа, з них: з гострим мозковим інсультом – 2829 осіб, що на 17,2 % більше; з гострим інфарктом міокарду – 914 осіб, на 18,5 % менше).

Крім того, на 7,6 % збільшився показник *малюкової смертності*, який за 9 місяців 2024 року склав 7,83 на 1000 народжених. Випадків материнської смертності не зареєстровано.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило критичне навантаження як на національну, так і регіональну систему охорони здоров'я.

Так, на стаціонарному лікуванні значно підвищилась чисельність пацієнтів у важкому стані та збільшилась кількість оперативних втручань, зокрема, у 2021 році – 55106 втручань (вся область), у 2022-2023 роках – 47983 та 68962 операції відповідно, лише на підконтрольній Україні території області. Негативна тенденція надалі спостерігалася і протягом I півріччя 2024 року. Зокрема, у порівнянні з відповідним періодом минулого року, в

¹² - Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи за ініціативи Представництва ЮНІСЕФ в Україні. Аналітична записка «Дитяча бідність: прогностичні оцінки впливу війни на стан домогосподарств з дітьми».

¹³ - Звіт про результати роботи ООН «Зусилля з раннього відновлення України».

області зростає кількість:

стаціонарної хірургічної допомоги – на 25,2 % (26433 пацієнти);
стенування коронарних артерій – на 18,4 % (844 операції, у т.ч. при гострому інфаркті міокарду – 318 операцій);
проведених операцій – на 13,4 % (33173 операції).

Загострюють ситуацію обмеження в проведенні планових втручань, через відсутність «підземних лікарень», а також недостатня кількість спеціально оснащених укриттів.

У цілому війна, критично порушивши баланс у житті людини та в екосистемі, спричинила довгострокові проблеми зі здоров'ям людей.

Демографічна ситуація як в цілому в Україні, так і в Запорізькій області характеризується як кризова через поєднання скорочення чисельності населення і погіршення його «демографічної якості» – насамперед, здоров'я і добробуту людей, можливостей для повноцінної реалізації власного потенціалу. Сучасну демографічну реальність необхідно добре розуміти і усвідомлювати, та на основі цього шукати шляхи раціонального й ефективного реагування на поточні демографічні процеси.

III. Основні екологічні проблеми Запорізької області

Запорізька область відноситься до найбільш техногенно-навантажених регіонів України. Неминучим наслідком цього є значні обсяги викидів небезпечних речовин у повітря, погіршення стану водойм і ґрунтів, накопичення у великих обсягах промислових та побутових відходів. Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина та потребують постійних посиленних дій щодо їх вирішення.

Війна призвела до поглиблення екологічних проблем – фізичного знищення рослин і тварин, погіршення умов їх існування, знищення рельєфу території, замінування, отруєння території хімічними речовинами, знищення об'єктів природно-заповідного фонду.

Жахливими екологічними наслідками війни є отруєння землі та атмосферного повітря небезпечними хімічними речовинами, зменшення біорізноманіття, порушення екосистем.

Водночас, для вирішення найбільш вагомих екологічних проблем регіону необхідно задіяння масштабних інвестицій для впровадження нових технологій, що вимагає здійснення заходів з залучення міжнародної технічної допомоги та створення сприятливих умов для залучення міжнародних інвестицій, зокрема, в сфері:

поводження з відходами – на виконання заходів з будівництва сміттєпереробних заводів та установки сучасних сміттєсортувальних ліній на діючих полігонах;

охорони атмосферного повітря – на модернізацію та/або повну заміну існуючого обладнання великих промислових підприємств.

Найважливішими екологічними проблемами Запорізької області є:**1) забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту;**

Основними причинами забруднення атмосферного повітря області продовжують залишатися:

застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства, і які вже не в змозі забезпечити дотримання встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

збільшення кількості і погіршення технічного стану автомобільного парку, незадовільна якість палива, відставання темпів розвитку вулично-шляхової мережі, велика кількість автотранспорту як джерела забруднення атмосфери, яке найбільш гостро проявляється у великих транспортних вузлах – індустріально розвинутих містах області, зокрема місто Запоріжжя (натепер, на підконтрольній території України), через несприятливу територіально-планувальну структуру міста (внаслідок сформованого у минулі роки оточення промислових підприємств житловими масивами та проходження транзитного транспорту через місто, значно збільшена їх загазованість).

2) забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства;

Причиною неякісного очищення стічних вод на очисних спорудах підприємств житлово-комунального господарства є застарілі технології, фізична і моральна зношеність обладнання і споруд, несвоєчасне проведення поточних і капітальних ремонтів, відсутність матеріальних ресурсів для оновлення, реконструкції, розширення та підтримання в належному стані очисних споруд.

Крім того, внаслідок активний бойових дій, ракетних, артилерійських та авіаційних обстрілів на території області постійно зазнають пошкоджень, руйнацій та знеструмлення через пошкодження мереж енергопостачання очисні споруди у зоні активних бойових дій, що призводить до скидання без очистки стічних вод.

3) поводження з відходами;

В зв'язку з тим, що область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості, дуже гострою залишається екологічна ситуація у сфері поводження з побутовими та промисловими відходами, зокрема, великі обсяги їх утворення, розміщення та накопичення впродовж тривалого часу, які виникли через:

відсутність сучасних полігонів побутових відходів і коштів на їх будівництво та експлуатацію;

низький рівень виконання реабілітації забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів;

незадовільний стан сільських полігонів та звалищ твердих побутових відходів;

низький рівень свідомості та освіченості місцевих мешканців.

Крім того, внаслідок війни відбулось руйнування системи управління

відходами, а саме: втрата спеціалізованого автотранспорту та обладнання, утруднення логістики, унеможлиблює збір та транспортування відходів, спричиняє хаотичне розміщення побутових, промислових та інших відходів. Внаслідок бойових дій іноді громади вимушено розміщують відходи біля населених пунктів на несанкціонованих сміттєзвалищах, що призводить до екологічної небезпеки для навколишнього природного середовища, порушення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення. Виникає проблема з визначенням місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань.

Протягом 9 місяців 2024 року обсяг відходів, що потрапили на полігон для захоронення, склав 169,7 тис. тонн (за 2023 рік – 201,5 тис. тонн). Також, на підконтрольній території області виявлено 822 нових несанкціонованих сміттєзвалищ загальною площею 23,3 га та ліквідовано 1197 звалищ загальною площею 13,6 га.

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання.

Питання накопичення та утилізації промислових відходів має загальнодержавне значення, оскільки більша частина відходів містить шкідливі для навколишнього природного середовища та людини речовини. Вирішення проблеми утилізації відходів – це очищення довкілля від токсичних речовин та отримання при цьому корисних продуктів як економічного ефекту.

4) проблеми природно-заповідного фонду;

У регіоні великий відсоток територій, які використовуються в сільському господарстві. Розораність області майже 86 %. Внаслідок цього, процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду ускладнено.

Натепер, більш ніж 90 % територій ПЗФ області знаходяться на тимчасово окупованій території.

Внаслідок бойових дій, що тривають на території області, збільшується пожежна небезпека у лісових масивах та степу, зокрема на територіях природно-заповідного фонду, що призводить до знищення особливо цінних екосистем регіону.

В межах національних природних парків, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, здійснюється несанкціонований вилов водних біоресурсів, браконьєрський відстріл копитних тварин та пернатої дичини.

На Каховському водосховищі, починаючи з 6 червня 2023 року, спостерігається складна гідрологічна ситуація техногенного характеру, що пов'язана з підривом греблі Каховської ГЕС.

Нанесено шкоду загальногеологічному заказнику загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» та національному природному парку «Великий Луг».

Від зниження рівня води постраждали рослинні угруповання, розташовані в заплаві. Флора водно-болотних угідь характеризується значною видовою та родовою різноманітністю. Всі ці види рослин зазнають впливу, частина з них вже опинилася в критичних або пригнічених умовах.

Підрив дамби вплинув і на водно-болотних птахів, частина з них покинула

місця гніздування.

Отже, екологічний наслідки від підриву дамби буде значною мірою відтермінований у часі, і буде виражений, у тому числі, у зменшенні видової та популяційної чисельності тварин і рослин водно-болотних угідь.

5) поширення екзогенних геологічних процесів (далі – ЕГП);

Залучення територій розвитку природних геологічних процесів у сферу господарювання, що супроводжується незбалансованою господарською діяльністю, створює передумови для активного розвитку ЕГП та призводить до неминучих змін геологічного середовища.

У межах Запорізької області мають розвиток небезпечні екзогенні геологічні процеси: зсуви, абразія та акумуляція, переробка берегів водосховищ, підтоплення, карст, осідання земної поверхні над гірничими виробками, просідання лесових ґрунтів.

Активні зсувні процеси на узбережжі Дніпровського водосховища зафіксовані на ділянці берегового схилу між селами Перун і Круглик Запорізького району. Чинники, що призводять до активізації процесу, мають природне походження.

Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, фіксуються на площі 17,84 тис. км² (65,6 % території). Ґрунти, що відповідають I типу умов за просіданням займають площу 7,31 тис. км² (26,9 %), а на площі 10,53 тис. км² (38,7 %) поширені ґрунти, які характеризуються II типом. Натепер, на лесових ґрунтах II типу, підконтрольних уряду України територіях, побудовані міста Запоріжжя, Вільнянськ. У м. Запоріжжя спостерігається відчутна просадка лесових ґрунтів і, як наслідок, відбувається деформація споруд.

Вирішення проблем, пов'язаних з активізацією ЕГП, укріплення берегів з метою запобігання подальшій ескалації екологічного лиха, подолання наслідків небезпечної екологічної ситуації, захисту і збереження цінних природно - лікувальних ресурсів та рекреаційного потенціалу регіону, можливе за умови комплексного підходу на державному рівні з залученням можливостей місцевого рівня.

IV. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Екологічні та інші обмеження планованої діяльності встановлюються згідно вимог чинного законодавства України.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 26.06.91) визначено (ст. 204), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання

природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

г) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д¹) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Юридичні засади поводження з водними ресурсами **визначаються Водним кодексом України** (№ 214/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів, зокрема:

Водна стратегія України на період до 2050 року та план її реалізації у 2022-2024 роках (розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134);

Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688-р).

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. З 04.06.2017 набрав чинності **Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування»** від 07.02.2017 № 1830-VIII, яким внесено зміни до Водного кодексу України в частині процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері **користування водними ресурсами**:

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих

речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;

Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;

наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у **сфері охорони атмосферного повітря** визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря» (2707-ХІІ від 16.10.92).

В законодавстві щодо охорони атмосферного повітря у 2023 році відбулись вагомі зміни, які спрямовані на зменшення регуляторного тиску на суб'єкти господарської діяльності та на удосконалення процедури видачі дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;

постанова Кабінету Міністрів України «Порядок проведення робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку суб'єктів господарювання, які отримали такі дозволи»;

наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про вимоги до оформлення документів, в яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Юридичні засади у сфері лісового господарства визначаються **Лісовим кодексом України** (№ 3852-ХІІ від 21.01.1994) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення ефективного управління лісами на основі забезпечення сталого ведення лісового господарства, зокрема Державною стратегією управління лісами України до 2035 року та операційним планом її реалізації у 2022-2024 роках (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р).

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються **Законом України «Про управління відходами»** (№ 2320-ІХ 20.06.2022) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 25 закону «Про управління відходами».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна

увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так, **Законом України «Про інвестиційну діяльність»** (№ 1560-ХІІ від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Крім цього, в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених **Законом України «Про оцінку впливу на довкілля»** (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

Україна підписала низку міжнародних конвенцій та інших документів, в тому числі декілька таких, що стосуються **біорізноманіття**. Серед них можна виділити такі:

- **Конвенція про біологічне різноманіття;**
- **Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку;**
- **Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення.**

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є **Протокол про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (від 01.07.2015 № 562-VIII), та **Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище**, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується **Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку»** (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» ухвалений **Верховною Радою України 20 березня 2018 року**. У ньому СЕО визначається у процедурному аспекті: СЕО – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу СЕО, складання звіту про СЕО, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування.

Засади екологічної політики України визначені **Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»** (№ 2697-VIII від 28.02.2019). У цьому законі СЕО виступає одним із основних інструментів реалізації державної екологічної політики, який дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє

природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки. Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 № 659) затверджено **Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**. Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Шляхи врахування вимог нормативно-правових актів України.

При розробці проєкту Програми враховано Цілі сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення (затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р), які узгоджені з глобальними цілями сталого розвитку до 2030 року, проголошеними резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 № 70/1.

17 цілей у сфері сталого (збалансованого) розвитку віддзеркалюють взаємозв'язок економічних, екологічних і соціальних процесів у глобалізованому світі та спрямовані на викорінення бідності, скорочення нерівності та захисту довкілля.

Відповідно до нормативно-правової бази України при прийнятті рішень Програми було враховано ряд зобов'язань:

1) Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів.

2) Спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів.

3) Узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі їх поєднання.

4) Забезпечення загальної доступності матеріалів проєкту Програми та Звіту СЕО шляхом оприлюднення у Єдиному реєстрі Стратегічної екологічної оцінки та на веб-сайті Запорізької облдержадміністрації, з метою прийняття рішень на підґрунті гласності і демократизму, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду.

5) Компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища.

6) Оцінка ступеню антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку.

7) Поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища.

8) Використання отриманих висновків моніторингу для виконання комплексу природоохоронних заходів.

V. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в таблиці 17.

Таблиця 17

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		●		+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		●		
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			●	
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			●	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		●		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		●		
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			●	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			●	+
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			●	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?		●		
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літо генної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		●		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			●	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, чисельності або територіальному представництві?			●	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			●	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		●		+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появи естетично неприйнятних місць, руйнування		●		

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
пам'ятників природи тощо)?				
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?	●			+
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	●			+
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		●		+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?		●		+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?	●			+
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			●	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	+
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			●	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?		●		+
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			●	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?		●		+
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викликають значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямиий або опосередкований вплив на добробут людей?		●		+

Після аналізу та оцінки можливості настання будь-яких потенційно можливих змін довкілля, екологічних і соціальних наслідків (ефектів), у тому числі для здоров'я населення можна стверджувати, що більшість заходів Програми сприятиме покращенню стану довкілля в області, чинитиме позитивний вплив на стан компонентів природи та соціальне середовище, зокрема здоров'я населення.

Зокрема, покращенню екологічного стану сприятимуть заходи, пов'язані із розвитком комунальної сфери, комплекс заходів із підвищення рівня енергоефективності, що має забезпечити зменшення рівня викидів і скидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, водойми і ґрунти. Посилення ефекту позитивного впливу на довкілля у вказаних сферах забезпечується через впровадження комплексу заходів із дотримання екологічної безпеки, удосконалення системи поводження з твердими побутовими відходами.

Зокрема, покращення стану довкілля очікується також завдяки підтримці проєктів щодо:

- відновлення процесу модернізації та реконструкції діючого виробництва;
  - запровадження енергозберіжливих технологій та системного заощадження енергетичних ресурсів області;
  - впровадження систем енергетичного менеджменту та моніторингу споживання енергоресурсів бюджетними закладами;
  - розвитку альтернативних джерел електричної енергії нових потужностей генерації (вітрової, сонячної енергетики, когенераційних установок, тощо);
  - впровадження вологозберігаючих енергозаощаджуючих технологій обробітку ґрунту;
  - реконструкції і модернізації систем централізованого водопостачання та водовідведення із застосуванням сучасних енергозберігаючих технологій.
- Особливо слід наголосити на запланованих заходах спрямованих на:*
- відновлення земель та ґрунтів, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії, бойових дій, що дозволить більш ефективно реалізовувати вимоги охорони природи;
  - забезпечення функціонування в області підсистеми державної системи моніторингу довкілля;
  - реалізація в області завдань у сфері зміни клімату;
  - підтримки ландшафтного та біорізноманіття;
  - створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду;
  - раціональне використання природних ресурсів та поводження з відходами;
  - розв'язання екологічних проблем завдяки роботі науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації із залученням громадських організацій.

Крім того, здійснення заходів:

- економічного блоку та вирішення дисбалансу ринку праці* сприятимуть – підвищенню доходів, як результат подолання бідності та зменшення нерівності серед місцевого населення;
- забезпечення наповнення бюджетів усіх рівнів, що в свою чергу розширять

можливості, зокрема, екологічних та інфраструктурних проєктів;

соціального блоку – підтримає найбільш вразливі верстви населення, у т. ч. ветеранів війни та членів їх сімей, ВПО, що зменшить вплив руйнівних процесів пов'язаних із війною;

гуманітарного блоку забезпечить в умовах воєнного часу підвищення доступності та ефективності –

сфери медичного обслуговування, що поліпшить стан здоров'я населення (у т. ч. ментального) та демографію;

освітньої сфери, що забезпечить формування вмінь та компетентностей, потрібних для життя (у т. ч. екологічних і безпекових), розвиток людського капіталу, максимальне розкриття потенціалу особистості на різних етапах життя, розвиток гнучкості до змін;

культурної, туристичної, спортивної, молодіжної, інформаційної сфер, що сприяє всебічному розвитку особистості, популяризації здорового способу життя, пом'якшенню стану тривожності й стресу населення, відновленню ментального здоров'я, поінформованості населення (у т. ч. з екологічних питань).

Впровадження програм з заходів із створення безпечового середовища та безбар'єрного простору у закладах області, у т.ч. в центрах надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), підвищують захист і якість життя населення області.

Негативний вплив на довкілля, а також на якість життя та здоров'я населення області від реалізації Програми пов'язаний, перш за все, із виконанням заходів з ліквідації наслідків широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Зокрема, евакуація людей з зони бойових дій та окупованих територій призводить до зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростання кількості населення неокупованих територій Запорізької області, що в свою чергу впливає на виникнення нових потреб у житлі та комунальних послугах.

Проведення робіт із ліквідації наслідків руйнації інфраструктури внаслідок збройної агресії, бойових дій тягне за собою збільшення кількості утворюваних відходів.

Крім того, можливий негативний вплив на довкілля пов'язаний із реалізацією інфраструктурних проєктів у галузі відновлення і будівництва дорожньої інфраструктури, житла, промислових підприємств, соціальних об'єктів. Реалізація проєктів відновлення Запорізької області може бути пов'язана із вилученням вільних земель, інтенсивним перетворенням ландшафтів, створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо). Мінімізація таких негативних впливів можлива за використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення та переробки відходів.

Враховуючи, що значна територія області знаходяться у зоні бойових дій, або окупована, необхідно зауважити, що програми та заходи Програми, які спрямовані на подолання наслідків широкомасштабної збройної агресії

російської федерації проти України, необхідно розцінювати, як дії у разі **надзвичайних ситуацій**¹⁴, на які дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» не поширюється (пункт 1 частини 2).

Водночас, впроваджені та заплановані дії усіх гілок влади області спрямовані саме на пом'якшення існуючої ситуації та з врахуванням негативних впливів на довкілля що виникли у зв'язку з бойовими діями.

Представлені вище узагальнені оцінки дають підстави сформулювати висновок, що Програма не є першоджерелом та фактором, який несе за собою вплив на ту чи іншу сферу життєдіяльності області. Програма лише консолідує в собі основні заходи, які будуть реалізовуватись в області у наступному 2025 році базуючись на заходах запланованих до реалізації у рамках галузевих програм. У зв'язку з цим, розгляд потенційно можливих ефектів, доцільно здійснювати на більш низькому рівні планування – на рівні конкретного об'єкту чи виду планованої діяльності.

В той же час, заходи, включені до Програми, направлені в першу чергу на збалансований розвиток області у 2025 році та забезпечення подальшого сталого розвитку у наступні роки, із урахуванням заходів з відновлення регіону від наслідків військової агресії російської федерації.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні із існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

Реалізація Програми має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Запорізька область – унікальний регіон, де зосереджено могутній промисловий потенціал. Водночас результатом територіальної концентрації промислових підприємств в межах кількох промислових вузлів стало надмірне навантаження на навколишнє середовище цих населених пунктів. З огляду на це, однією з визначальних умов сталого економічного і соціального розвитку Запорізької області в цілому є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки життєдіяльності населення.

---

¹⁴- визначення «надзвичайна ситуація» відповідно до пункту 24 стаття 2 Кодексу цивільного захисту України.

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, що мають стратегічне значення для Запорізької області. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики й ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

VI. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми

Створенню більш екологічно безпечного життєвого середовища сприяє реалізація заходів та проєктів, що стосуються розвитку систем інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, агропромислового комплексу Запорізької області.

Безпосередній вплив на санітарно-гігієнічні умови проживання населення, матимуть заходи, що забезпечать пом'якшення негативних наслідків реалізації проєкту Програми, зокрема:

- відбудова (будівництво, реконструкція, відновлення функціонування) знищеної інфраструктури – очисних споруд і каналізаційних мереж, об'єктів поводження з відходами, що зруйновані чи пошкоджені внаслідок збройної агресії та бойових дій;

- забезпечення безперебійного тепло-, водопостачання та водовідведення, стабільної роботи житлово-комунального господарства області в зимових умовах, здійснення контролю за аварійною ситуацією на інженерних мережах в умовах воєнного стану;

- впровадження заходів із поводження з відходами від руйнації інфраструктури внаслідок збройної агресії, бойових дій або проведенням робіт із ліквідації їх наслідків;

- ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників на територіях населених пунктів громад;

- збереження наявного фонду меліоративних систем;

- впровадження вологозберігаючих енергозощаджуючих технологій обробітку ґрунту;

- відновлення ландшафтного різноманіття області, у тому числі шляхом створення лісових насаджень на еродованих землях та догляд за ними;

- раціонального використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- створення безпечового середовища у закладах освіти та культури;

- створення безбар'єрного простору;

- впровадження новітніх енергоефективних технологій та енергозберігаючих заходів на об'єктах житлово-комунальної та бюджетної сфери;

- подальший розвиток вулично-дорожньої мережі: ремонт існуючих вулиць, доріг та тротуарів.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на всі складові довілля, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Запорізької області.

Основними завданнями та заходами, що покращують стан здоров'я населення, шляхом покращення якості та доступності послуг з надання спеціалізованої висококваліфікованої медичної допомоги населенню в умовах модернізації та реорганізації галузі охорони здоров'я, чим зменшують негативні

наслідки виконання Програми є:

усунення наслідків пошкоджень закладів охорони здоров'я області, заподіяних під час військової агресії РФ;

поліпшення матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних закладів області (придбання медичного обладнання, автотранспорту, медикаментів, проведення модернізації та ремонтних робіт);

розширення можливостей нових пакетів медичних послуг щодо супроводу і лікування психічних розладів та реабілітаційної допомоги у стаціонарних умовах;

збільшення обсягів надання медичних послуг;

надання спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації та психологічної підтримки ветеранам війни та членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, полонених військовослужбовців України та осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

здійснення розширеного неонатального скринінгу, впровадження допоміжних репродуктивних технологій;

профілактика інфекційних та неінфекційних хвороб, забезпечення імунізації населення в громадах області;

здійснення заходів щодо раннього виявлення та лікування хворих на туберкульоз, онкологічні захворювання;

забезпечення тестування на ВІЛ пацієнтів з групи ризику та за медичними показаннями; впровадження доконтактної та постконтактної профілактики ВІЛ-інфекції;

реалізація заходів, спрямованих на удосконалення організації надання медичної допомоги мешканцям області з урахуванням складу груп населення в умовах воєнного стану (у тому числі: ВПО, поранені, особи, які потребують реабілітації та паліативної допомоги); екстреної (швидкої) медичної допомоги в умовах воєнного стану та з урахуванням особливостей територій, які наразі знаходяться під тимчасовою окупацією;

забезпечення населення необхідними лікарськими засобами та виробами медичного призначення (в першу чергу, які необхідні за життєвими показаннями) у межах державних програм та централізованих заходів, а також гуманітарної допомоги, що надходить до області;

продовження реалізації заходів з імунопрофілактики з метою протидії поширенню керованих інфекцій у регіоні;

впровадження діючих програм з психічного здоров'я та психосоціальної допомоги для наближення психологічних та психіатричних послуг до пацієнта; реалізація Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», пріоритетного проєкту Міністерства охорони здоров'я України «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги» та інших;

формування єдиної державної системи надання реабілітаційної допомоги;

збереження кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в умовах воєнного стану з урахуванням наслідків воєнної агресії;

розвиток громадського здоров'я в області та сприяння здоровому способу життя, у тому числі шляхом:

проведення просвітницької роботи серед різних верств населення області щодо пропаганди здорового способу життя, профілактики, діагностики та ефективного лікування певних захворювань;

вжиття оперативних заходів, необхідних для забезпечення захисту здоров'я населення, що застосовуються у разі наявності потенційних ризиків для здоров'я та епідеміологічного благополуччя населення;

розвиток спортивно-масової роботи та фізичної культури: формування інфраструктури сучасних і привабливих спортивних споруд на базі закладів освіти, масове залучення учнівської молоді до рухової активності;

функціонування та розвитку мережі закладів фізичної культури і спорту, та розвитку інклюзивної спортивної інфраструктури;

розвиток громадського здоров'я в області та сприяння здоровому способу життя.

Водночас, за результатами проведеного аналізу завдань та заходів Програми виявлено, що реалізація інфраструктурних проєктів у галузі відновлення і будівництва дорожньої інфраструктури, житла та промислових підприємств Запорізької області може бути пов'язана із вилученням вільних земель, інтенсивним перетворенням ландшафтів, створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо).

Мінімізація таких негативних впливів можлива за умови здійснення заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зокрема:

використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення відходів;

відновлення відходів або їх подальший рециклінг;

впровадження сучасних екологічно чистих технологій переробки відходів, у тому числі переробки з отриманням енергії;

створення підприємств з утилізації або знешкодження хімічних засобів захисту рослин;

впровадження проєкологічних технологій на підприємствах-забруднювачах;

використання новітніх технологій із очищення довкілля від токсичних речовин та отримання при цьому корисних продуктів як економічного ефекту;

розвиток відновлювальної енергетики;

формування комфортних, екологічно стійких і безпечних умов життя в містах, шляхом інтеграції аспектів охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я в транспортну політику, зокрема: регулювання транспортного попиту і перерозподіл перевезень пасажирів і вантажів за видами транспорту; сприяння сталому розвитку міського транспорту, а саме запровадження екологічно безпечніших і енергоефективних видів транспорту і транспортних систем;

розробка, дослідно-промислове опрацювання та впровадження методу

спалювання водню в автомобільних двигунах.

З метою нівелювання негативного впливу війни на живу природу – людей, зокрема загострення проблем із загальним та психологічним станом здоров'я, а також тварин і рослини необхідно:

розширення профілактичних оглядів населення для виявлення груп ризику щодо артеріальної гіпертензії, серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань, надлишкової ваги та інших;

поширення опитувальників серед населення для перевірки знань щодо факторів ризику серцево-судинних захворювань та розробки на їх основі рекомендацій для масового поширення;

посилення служб охорони психічного здоров'я, через громадські групи з питань психічного здоров'я і шляхом проведення широкомасштабних тренінгів із керованої самопомоги для населення в цілому;

розроблення цифрових рішень та комплекту інформаційних матеріалів для забезпечення доступу до послуг з охорони психічного здоров'я, навіть на робочому місці;

розгалуження об'єктів спортивної інфраструктури з метою створення належних умов для забезпечення норм рухової активності для різних верств населення області;

посилення рекламно-інформаційних заходів з метою мотивації залученості мешканців області до регулярних занять фізкультурою та спортом, участі у спортивно-оздоровчих заходах;

розвиток туристичної сфери області, зокрема історико-культурного та рекреаційно-курортного туризму, розбудова туристичної інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг, створення нових мереж та туристичних продуктів (у т. ч. з використанням нових цифрових та інформаційних технологій, з урахуванням тенденцій дистанційності та віртуальності);

посилення заходів з підвищення культурно-соціальної активності мешканців регіону, створення нових напрямів і форм надання населенню культурно-мистецьких, інформаційних та дозвілевих послуг;

здійснення заходів з:

озеленення, збереження ландшафтного та біотичного різноманіття;

екологічного поліпшення стану річок за басейновим принципом;

охорони водних ресурсів на водних об'єктах, прибережних захисних смуг;

лісового оновлення і лісорозведення;

виявлення цінних територій з рідкісними рослинами;

збереження та відтворення:

цінних природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу;

середовища існування та умов розмноження тварин, забезпечення недоторканності ділянок, що становлять особливу цінність для збереження тваринного світу;

умов місць зростання об'єктів рослинного світу.

Крім того, необхідно наголосити, що глобальними мегатрендами у найближчій перспективі є кліматичні зміни та дефіцит природних ресурсів. Серед сімнадцяти цілей Сталого розвитку ООН, сім направлені на подолання проблем екологічного характеру, тому з метою забезпечення сталого розвитку як держави в цілому, так регіону необхідно змінювати парадигму виробничої моделі економіки: від лінійної до циркулярної, шерінгової. Циркулярна, шерінгова економіка спрямована, насамперед, на збереження енергії та ресурсів, економічно чисте виробництво та споживання.

Враховуючи можливості цифрових та інформаційних технологій, більш широке застосування шерінгової та циркулярної моделі економіки дозволить створити додаткову цінність, за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Відновлення, повторне використання, раціональне споживання та спільне використання ресурсів дозволяє зберегти довкілля, підвищити рівень життя та здоров'я населення, що особливо важливо задля нівелювання негативного впливу війни та повоєнного відновлення.

VII. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Плановий документ – проєкт Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік розроблений на короткостроковий період.

Дотримання екологічних стандартів є пріоритетом проєкту Програми.

З результатом проведення аналізу ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми визначено, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Отже, проєкт Програма спрямований на екологічно збалансований сценарій розвитку.

Крім того, визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Програми розглянемо альтернативні сценарій розвитку.

Альтернатива 1: гіпотетичний «нульовий» сценарій, за яким Програма не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію, особливо враховуючи масштабний негативний вплив війни на навколишнє природне середовище та людей.

Гіпотетичний сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану області.

Цей варіант виходить з того, що зміни у економічній політиці практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси відновлення економіки.

Реалізація гіпотетичного сценарію ілюструє значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, перешкоджаючих

набуттю високої якості життя, комфортних умов життя та добробуту населення.

Отже, за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток Запорізької області є ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах території області, зокрема, не буде відновлено інфраструктуру та продовжено її подальший знос, а також призведе до неефективного використання енергоресурсів.

Альтернатива 2: схвалення запропонованого проєкту Програми. Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на місцевому рівні, виявили необхідність прийняття Програми.

Альтернатива 3: схвалення запропонованого проєкту Програми з урахуванням змін, які будуть запропоновані за результатами проведення стратегічної екологічної оцінки.

В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми, з урахуванням результатів стратегічної екологічної оцінки.

VIII. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

З метою виявлення значного впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення, і вжиття заходів щодо їх усунення, передбачено здійснення моніторингу наслідків реалізації Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (далі – Програма).

Результати моніторингу використовуються для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок;
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для оцінки повноти та якості реалізації програмних заходів здійснюватиметься моніторинг виконання Програми, що дасть змогу оперативно приймати необхідні управлінські рішення.

Моніторинг базується на розгляді цільових показників для кожного сектору розвитку області та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Програмі цільових індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення.

Вплив виконання Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я

населення, можуть бути виявлені в результаті моніторингу реалізації проектних рішень Програми, які мають прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення.

Моніторинг даних впливів здійснюватиметься за наступними показниками:

обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т;

загальний обсяг водовідведення, в тому числі нормативно очищених стічних вод та забруднених зворотних вод, млн м³;

питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %;

кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, одиниць;

кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території області, одиниць;

площа земель природно-заповідного фонду, %;

кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, одиниць;

показник малюкової смертності, ‰;

забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення), лікарів;

укомплектованість закладів охорони здоров'я в сільській місцевості лікарями, які надають первинну медичну допомогу, %.

Враховуючи специфіку та короткостроковий період дії документа державного планування моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення проводитиметься разом із підготовкою інформації про підсумки її виконання.

ІХ. Резюме нетехнічного характеру інформації

Програма економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (далі – Програма) розроблена Запорізькою обласною державною адміністрацією відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» (зі змінами).

Головною метою Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік (далі – Програма) є реалізація заходів, спрямованих на: відбудову та розвиток регіональної економіки (у тому числі відновлення виробничої, критичної, транспортної, соціальної та іншої інфраструктури, підвищення її енергоавтономності); створення сприятливих умов для ведення бізнесу та активізації інвестиційної діяльності; забезпечення сталого людського розвитку шляхом створення безпечних умов та підтримки вразливих верств населення, що опинились у складних життєвих обставинах, у тому числі внаслідок війни.

Досягнення головної мети стане вагомим підґрунтям для спроможності регіональної економіки зберігати стійкість і невразливість до внутрішніх і зовнішніх загроз, стає та збалансоване зростання, яке забезпечить збільшення доходів та зайнятості населення, соціальні гарантії.

Виконання завдань та заходів Програми здійснюватимуться через економічні важелі державного регулювання та шляхом реалізації найбільш пріоритетних проєктів регіонального розвитку та виконання регіональних цільових програм, з урахуванням реальних можливостей залучення різних джерел фінансування, у т.ч. це кошти: державного бюджету України; місцевих бюджетів; міжнародних організацій, зокрема кошти міжнародної технічної допомоги; кошти інвесторів, власні кошти підприємств; кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Основою Програми є людиноцентрична модель розвитку, з урахуванням викликів спричинених широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Оскільки розвиток людського капіталу є базисом стабільності та зміцнення конкурентних позицій регіональної економіки.

Програма виконується шляхом спільних дій місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних органів міністерств та відомств України в області, у співпраці з представниками бізнесу, науки, громадських організацій та інших зацікавлених суб'єктів регіонального розвитку.

Враховуючи, що внаслідок широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України значна частина території Запорізької області знаходиться в районі проведення активних бойових дій та у тимчасовій окупації, а також зважаючи на вкрай складну економічну та безпекову ситуацію в країні, виконання Програми відбуватиметься в умовах обмеженості ресурсів та спрямоване вперш за все на підтримку найбільш значущих сфер життєдіяльності області.

У процесі розроблення СЕО вивчені головні стратегічні документи, плани і програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівнях, проведений аналіз їх головних цілей, які в тій чи іншій мірі визначають передумови для прийняття проєктних рішень або пропозицій в документі державного планування місцевого рівня. Їх положення та завдання приймаються до уваги в процесі розроблення проєкту Програми та її стратегічної екологічної оцінки.

При аналізі та оцінці поточного стану навколишнього середовища були використані статистичні дані та офіційні дані обласних і місцевих органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я.

В процесі роботи були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються суб'єктами в рамках програм державного моніторингу навколишнього середовища на локальному та регіональному рівні.

Водночас, необхідно зазначити, що безпекова ситуація, а також обмеженість

статистичної інформації у період дії воєнного стану або стану війни (Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX № «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни») унеможливує проведення повного, об'єктивного аналізу та оцінки поточної соціально-економічної та екологічної ситуації.

Запорізька область, маючи потужний індустріально-промисловий потенціал, завжди відносилася до найбільш техногенно-навантажених регіонів України.

В області зосереджені підприємства чорної та кольорової металургії, підприємства теплоенергетики, хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Стан довкілля області формується під значним антропогенним впливом суб'єктів господарювання, що призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, на які припадає майже 90 % викидів від загальної кількості забруднюючих речовин по області.

Найсуттєвішими екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів, проблема поводження з промисловими та побутовими відходами, проблеми природно-заповідного фонду й охорони, використання та відтворення дикої фауни і флори, поширення екзогенних геологічних процесів.

Крім того, внаслідок повномасштабного вторгнення екологічна небезпека у регіоні наростає, а саме: детонація боєприпасів, яка призводить до забруднення ґрунтів, води та повітря; пожежі та вирубка дерев в лісосмузі; утворення великої кількості відходів від руйнації інфраструктури; зруйновані чи пошкоджені очисні споруди і каналізаційні мережі, мережі водо та теплопостачання, об'єкти поводження з відходами підвищують ризик виникнення екологічної катастрофи. Крім цього, гостро постає питання збереження територій природно-заповідного фонду, більше 90 % яких на сьогодні знаходиться на тимчасово окупованій території.

Саме на пом'якшення існуючої ситуації з врахуванням негативних впливів на довкілля, що виникли у зв'язку з бойовими діями, спрямовані заплановані заходи Програми.

Зобов'язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про інвестиційну діяльність», Водним кодексом України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні».

Реалізація Програми не повинна призвести до появи нових негативних

наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

Ймовірно можуть відбутися:

- ✓ зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростання кількості населення не окупованих територій Запорізької області;
- ✓ виникнення нових потреб у житлі та комунальних послугах;
- ✓ збільшення кількості утворюваних відходів;
- ✓ вилучення вільних земель;
- ✓ інтенсивне перетворення ландшафтів;
- ✓ створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо).

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Мінімізація таких негативних впливів можлива за використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення та переробки відходів.

Враховуючи географічне місце розташування Запорізької області на відстані від межі сусідніх держав ймовірні транскордонні наслідки на довкілля та здоров'я населення відсутні.

Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація заходів має призвести до покращення екологічної ситуації на території Запорізької області.

Враховуючи, що значна територія області знаходяться у зоні активних бойових дій, або окупована, необхідно зауважити, що програми та заходи Програми в першу чергу спрямовані на подолання наслідків широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України.

Водночас, сьогодні зарано говорити про остаточні оцінки впливу війни на якість життя населення України, адже військові дії тривають, щодня зростають масштаби втрат та руйнується життя людей. Проте, вже зараз необхідно на науковому рівні піднімати проблему подолання наслідків війни, і не лише з позицій повоєнного відновлення, але й з огляду на перспективи досягнення високих стандартів якості життя людей за найкоротших часових рамок.

Саме підвищення стандартів якості життя людей мають на меті заходи, включені до Програми, які направлені на збалансований розвиток області у 2025 році та забезпечення подальшого сталого розвитку у наступні роки, з урахуванням заходів направлених на відновлення регіону від наслідків військової агресії російської федерації.

Виконання Програми буде мати позитивний вплив на покращення стану здоров'я населення шляхом підвищення доступності, якості та ефективності медичного обслуговування (з урахуванням потреб усіх груп населення та

термінових викликів сьогодення, насамперед, спричинених бойовими діями), що є важливим індикатором регіонального розвитку.

Реалізація проєкту Програми потребує виконання великої кількості заходів, що стосуються відновлення та розвитку сфери забезпечення Запорізької області системами інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, адаптації промислового та агропромислового комплексів, бізнесу до нових економічних умов виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

З метою забезпечення сталого розвитку як держави в цілому, так регіону передбачається більш широке застосування шерінгової та циркулярної моделі економіки, що дозволить створити додаткову цінність, за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Відновлення, повторне використання, раціональне споживання та спільне використання ресурсів дозволить зберегти довкілля, підвищити рівень життя та здоров'я населення, що особливо важливо задля нівелювання негативного впливу війни та повоєнного відновлення.

В інтересах ефективного соціально-економічного функціонування Запорізької області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми з урахуванням змін, які будуть запропоновані за результатами проведення стратегічної екологічної оцінки.

Замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, та після закінчення дії Програми, оприлюднює його результати на своєму офіційному вебсайті та шляхом внесення даних до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки і у разі виявлення непередбачених звіт про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів щодо їх усунення.

Безпечне соціальне середовище та екологічна безпека є чи не ключовими чинниками вищої якості життя, яка характеризує сучасне високорозвинене суспільство, і до якого ми прагнемо.